

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Бакалаврська робота

Зображення дітей у історії мистецтв. Граюча дитина, як тема образотворчого мистецтва та його зміна протягом різних часів і стилів

Товт Габрієлла Ловрантівна

Студент(ка) IV-го курсу

Спеціальність: 013 Початкова освіта

Освітній рівень: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри
Протокол №1/2018

Науковий керівник:

Кулін Агнеш З.
викладач

Завідувач кафедрою _____

Біда Олена А.
доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2019 року

Протокол № _____ / 201_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра педагогіки та психології

Бакалаврська робота

Зображення дітей у історії мистецтв. Граюча дитина, як тема образотворчого мистецтва та його зміна протягом різних часів і стилів

Освітній рівень: бакалавр

Виконала: студент(ка) IV-го курсу
спеціальності 013 Початкова освіта
Товт Габрієлла Ловрантівна

Науковий керівник: Кулін Агнешп Золтанівна,
викладач

Рецензент: _Габода Єва Бейлівна,
ст. викладач

Берегове
2019

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Pedagógia és Pszichológia Tanszék
Szakdolgozat**

Gyermekábrázolás a művészettörténelemben. A játszó gyermek, mint képzőművészeti téma és annak változása különböző korok és stílusok során

Készítette: Tóth Gabriella

IV. évfolyamos Tanító

szakos hallgató

Témavezető: Kulin Ágnes

főiskolai tanár

Recenzens: Gabóda Éva

Főiskolai adjunktus

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	9
I. A gyermeklét lenyomatai, a művészettörténelem folyamán	10
II. Anya gyermek kapcsolat. Istengyermek ábrázolás	12
III. A reprezentatív gyermekábrázolás. Gyermek a családban	20
IV. A játszó gyermek, gyermekek játék közben	30
V. Gyakorlati rész	37
V.1. Gyermekjátékok ábrázolásának gyakorlati lehetőségei	37
V.2. A projektmunka menete	39
V.3. A foglalkozások leírása	41
Összegzés	58
VI .Melléklet	60
VI.1.Irodalomjegyzék	60
VI.2. Képjegyzék	63
VI.3.Hivatkozáslista.....	66
VII. Gyakorlati rész melléklete	68
VII.1. A Gyermekjátékok című képen látható tevékenységek táblázata	68
VII.2. A játékok leírása	69
VII.3. Óravázlat táblázatok	85

Зміст

Вступ.....	6
I. Сліди дитячого існування протягом історії мистецтва.....	7
II. Зв'язок матері і дитини, зображення Божої дитини	9
III. Репрезентативне зображення дитини, дитина в сім'ї.....	17
IV. Граюча дитина, дитина в процесі гри	27
V. Практична частина	33
V.1. Практичні можливості зображення дитячих ігр	33
V.2. Процес проєктної роботи	35
V.3. Опис занять	37
Резюме	55
VI . Додаток	56
VI.1. Використана література	56
VI.2. Ілюстрації.....	59
VI.3. Список посилань	62
VII. Додаток практичної частини	64
VII.1. Таблиця дитячих ігр, зображених на картині Hiba! A könyvjelző nem létezik. VII.2. Опис ігр	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
VIII.3. Таблиці конспектів уроків.....	78

Bevezetés

A szakdolgozatomban azt vizsgálom, hogyan jelenik meg a gyermeklét és milyen formában főbb csoportokban ábrázolják a gyermekeket a művészettörténelemben.

Három témakörre osztottam a kutatásomat:

- első vizsgálati csoport a gyermekábrázolásban az anya gyermek kapcsolatát járta körül;
- második alcsoportban a reprezentatív gyermekábrázolást, ami a gyermek szerepe és ábrázolása a családban és a hétköznapokban;
- harmadik kutatási terület a játszó gyermek és a gyermeki játékok-gyermekjátékok ábrázolását vizsgálta a művészetekben.

Szakdolgozatom gyakorlati részében a kutatási területem harmadik alpontjára, a gyermekjátékokra építettem fel egy hosszabb időszakot átölelő projekt foglalkozást, amely kapcsán id. Pieter Breughel Gyermekjátékok című festményének interaktív iskolai feldolgozását tűztem ki célul. A kép is tanulmányként tekinthető a flamand és reneszánsz kor gyermekjátékait felsorolva egy képen megörökítve. A képen sok olyan csoportos és egyéni népi gyerekjáték felismerhető, ami ha nem is teljesen, de nálunk és a magyar kultúrkörben is ismert és játszott. Ez az érdekes alkotás, valamint a képen és az általunk játszott gyermekjátékok közötti kapcsolat miatt döntöttem úgy, hogy érdekes lenne ezzel a képpel részletesebben is foglalkozni.

Gyakorlati munkámat a Hetyeni Általános Iskola elemi osztályos tanulóinak készítettem elő. Egy olyan képelemzési formát választottam ki, ami aktív résztvevőkké varázsolja a gyerekeket és a kép megismerése mellett saját maguk is alkotói tevékenységet folytathatnak. Az alkotói tevékenység is játékos feladatokkal képzeltem el, hogy a kép közös átdolgozásában nemcsak megfigyelőként vegyenek részt, hanem a játékokat eljátszva saját maguk és bekerüljenek, részeseivé váljanak a képelemzés folyamatának és a létrejött alkotásnak.

Érdekes feladat számomra, hogyan is tudjuk beépíteni az iskolai munkamenetbe a vizuális neveléssel kapcsolatos tevékenységeket, úgy hogy azok ne csak a „Művészet” és „Technika” órákon kerüljenek elő. Remélem, munkám rámutat arra, hogy ez a fajta megoldás lehetséges és hasznos tevékenység lehet minden pedagógus és diák számára.

I. A gyermeklét lenyomatai, a művészettörténelem folyamán

Kiket értünk gyermekek alatt, meddig tart a gyermekkor és hogyan változott a gyermekfelfogás az évszázadok folyamán? Ilyen és ehhez hasonló kérdések merülhetnek fel bennünk a munkám címe kapcsán. A gyermek fogalmára vonatkozó „definíciók” az utóbbi évtizedekben folyamatosan változtak (egyre több, és újabb magyarázatokra van szükség, hogy pontosan meg tudjuk határozni, hogy ki is a gyermek), sőt maguk a gyermekek is változtak. Ahhoz, hogy ezt a kijelentést el tudjuk fogadni, érdemes már azon elgondolkodni, hogy a világ maga is változik, így törvényszerű a változás a gyermekek életében is, sőt a gyermekléttel kapcsolatos definíciók körében is.

Ha áttekintjük a történelem során az ideális gyermeklétekkel kapcsolatos elképzeléseket, igen változatos képet kapunk arról, hogy mit is jelentett az adott korban gyermeknek lenni. Ha a különböző korokban a kultúrkörökben megfigyeljük a fennmaradt gyermekábrázolásokat pontos képet kapunk arról, hogy milyen volt az akkori emberek gyermekfelfogása. Ha az ókori, miniatűr felnőttnek tekintett gyermeket nézzük, vagy a középkori nem sokra becsült gyerekkort (hol elsődleges cél a gyermek akaratának megtörése volt), vagy a reneszánsz, humanista felfogást, ahol a gyermekkort az ártatlanság korának definiálták, akkor hamarosan mi magunk is arra a megállapításra jutunk, hogy a gyermeklét meghatározása mindig az adott kor szellemében történt.¹

Ezért a munkámban egy olyan kronológia feldolgozást vettem alapul, ahol a különböző korokban vizsgálom meg a gyermekek ábrázolását a művészettörténetben, amihez kapcsolódóan megvizsgálom a gyermekek szerepét/helyét az adott kultúrkörben/társadalomban, korban. Ezt az időrendi feldolgozást három fő témakör kapcsán vizsgálom meg:

1. Anya gyermek kapcsolat. Istenek és gyermekeik. Istengyermek (gyermekábrázolás a különböző hitrendszerekben és valláskörökben)

2. Reprezentatív gyermekábrázolás (a gyermekek szerepe a különböző szociális közösségekben, és társadalmi rétegekben: uralkodói család tagjai, valamint a család, mint rendszer és a gyerekek helye, annak ábrázolása)

3. Játszó gyermek (a gyermekek szabad tevékenységének ábrázolása. Gyermekábrázolások a játkszás folyamata közben)

Mielőtt rátérnénk a fő témakörökre/ a témakörönkénti feldolgozásra nézzük mikor és hol találunk utalást a gyermekek jelenlétére történelem hajnalán – során.

¹ Dancs Nikolett *Az óvodás korú gyerek*[2.bekezdés]

1. ábra A kezek barlangja. Cueva las Manos

Már az őskori barlangrajzokon találunk gyermekekre utaló ábrázolásokat. A Cueva de las Manos egy barlang Patagónia egyik elszigetelt vidékén, Argentína déli részén. Nevét, amely a „Kezek barlangja” a falát díszítő emberi kezekről kapta, de számos egyéb, guanóval készült ábrázolás is található itt állatokról és vadász jelenetekről. Minket mégis a kezek többsége érdekel. Ezek többsége bal kéz, melyek arra engednek következtetni, hogy a festékfúvó-pipát a festő a jobb kezében tartotta. A festményeket 13 000 – 9.500 évvel ezelőtt készíthették. Az egyik felnőtt tenyérben egy gyermektenyér lenyomatot fedeztek fel, továbbá a nagy a méretek közötti különbség, bár alapjában véve is minden kéz mérete kisebb a mai átlagos felnőtt kéz méreténél. Viszont az egy barlangban talált lenyomatok méretbeli különbségei arra utalhatnak, hogy különböző korosztályok így gyerekek lenyomatai is megjelennek már ezeken prehisztorikus ábrázolásokon. Tehát az első gyerekábrázolás felkutatásában én ezt a pontot tettem meg kiinduló helyemül. Ez a legrégebbi ember alkotta képi emlék gyermekekről és úgy gondoltam jó kiindulópontja lehet gyermekek lenyomatát felkutató utamon.

II. Anya gyermek kapcsolat, Istengyermekek ábrázolás

Az Istengyermekek fogalommal kapcsolatban arra a jelenségre utalunk, hogy a legtöbb valláskörben megfigyelhető egy anya Isten és Gyermekének kapcsolata, ami valamilyen viszonyban van velünk, emberekkel. Azzal hozható párhuzamba, hogy mindannyian egy anya által születünk a világra. Tehát ezzel a teremtő anya és gyermeke kapcsolattal és ennek különböző ábrázolásmódjával foglalkozom ebben a részben.

Egyiptomban a kisgyermekeket ábrázoló fali festmények bősége arra enged következtetni, hogy ebben a kultúrában megbecsült érték, foglalkoztatott képi téma volt a gyermek. Így például az Ehnaton fáraót és feleségét Nofretitit ábrázoló reliefen, a Napkorong, Aton oltalma alatt látható meghitt családi együttlét arról árulkodik, hogy a gyermekek iránti pozitív érzelmek nagyon is jól ismertek voltak ebben a kultúrában is. A Fáraókat az istenek földi helytartóinak tekintették, Isteni szerepet kaptak. A képek és szöveges források tanúsága szerint egyiptomiak általában érdeklődtek a gyermekkor sajátosságai iránt, foglalkoztatta őket gyermekeik sebezhetősége, esendősége. A virágzó, gazdag birodalom megengedhette magának a bőséges gyermekáldást. A csecsemőgyilkosságot tiltották – szemben a korabeli egyéb népek gyakorlatával. A gyermekeket általában három éves korukig szoptatták, maguk az édesanyák foglalkoztak velük, csak az előkelő családok fogadtak fel dajkát. A kicsik babával, labdával, fából készült állatfigurákkal játszottak, a nagyobbak körében pedig a különféle társasjátékok voltak közkedveltek.²

2. ábra Nofertiti és Ehnaton gyermekeikkel

²Valerie French: *A gyermek hatásának története: ókori mediterrán civilizációk* :Vajna Zsuzsannaés Pukánszky Béla: *A gyermekkor története Szöveggyűjtemén* [45. oldal]

Nagy fontosságot tulajdonítottak gyermekeiknek: őket tekintették a jövő letéteményesének. A gyerekeket oktatni, nevelni kell, csak így felelhetnek meg a velük szemben támasztott követelményeknek. A nevelés legfontosabb célja a tradíciók, az örökérvényű normák, az istentől származó igazság megismertetése volt. Ebbe a statikus, változtathatatlan világba kellett őket belehelyezni. A gyermekre jellemző sajátosságokat kevésbé vették figyelembe a nevelésben: minél hamarabb a felnőttek életszabályai szerint kellett élniük. A legnagyobb elismerést az váltotta ki, ha egy gyerek „felnőtt módra” beszélt: szabatosan, választékosan.

A gyermekkor ábrázolása az ókori Egyiptom szobrászatában, az anya-gyermek kapcsolat kontextusában megjelent meg, összefüggésben az anyaság tiszteletével (ld. „Aní intelmei”), illetve Ízisz istennő kultuszával. A szobrok architektonikus felépítése, hierarchizált ábrázolásmódja, szimmetrikus, frontális szerkesztése időtlenséget és szertartásosságot sugallnak, miközben a hétköznapi szigorú szellemi rendjét tükrözik.³

Már az Óbirodalomban, Kr.e. 2400 k. Készülhetett az Ihat Hathor-papnőt anyjával, Hotepheressel ábrázoló mészkőrelief; itt meglehetősen szembetűnő az anya-gyermek viszonynak a méretbeli különbségekkel való érzékeltetése.

Az ókori Egyiptomban – szemben más despotikus társadalmakkal – a nőnek komoly jogai voltak és nagy tiszteletnek örvendett. Nem lehetett bántani, gyengédnek kellett vele lenni, az anya tiszteletére való nevelés pedig a legfontosabb egyiptomi életelvek közé tartozott. Mint tudjuk, az egyiptomiak túlvilági életbe vetett hite szerint a sírkamra festményei, szobrai annak biztosítékai voltak, hogy az elhunyt élete halála után is változatlanul folytatódjon. Ezért az anya képe is gyakran szerepelt a sírkamrák falán – ez is szép bizonyítéka az örökös együttlétre való vágyakozásnak. A viszonylag ritkának számító „szoptató nő” típusú ábrázolások is jól illusztrálják az anya nagyfokú tiszteletének tendenciáját. Aní intelmei (oktató figyelmeztetés) között például a következőket lehet olvasni:

Kétszerezd meg a kenyeret, melyet anyádtól kaptál,
Hordozd őt, ahogy ő is hordozott.
Sok gondja-baja volt veled. [...]
Nyakában hordott, három évig volt melle a szádban.

3.ábra Hotepheressel.
Hathor papnő anyjával
Mészkőrelief, Kr.e. 2400 k.

³ Tambó Renátó *Az anyaság plasztikus ábrázolása* [4. bekezdés]

Nem fintorgott az ürülékedtől,
és nem mondta: Hát ezzel mit tegyek?”⁴

A Középbirodalomból származó réz kisplasztika is szép példája a „Madonna Lactans”(szoptató Mária) ábrázolásoknak: Isis istennőnek szentelték. A Brooklyn Museumban található. A későkorban népszerűvé váló „szoptató anya” jeleneteken még Ízisz istennő szoptatja a gyermek Hóruszt. Ezek az ábrázolások az anyaistennő-ábrázolások előképei, mintá ábrázolásai lettek a későbbi anya-gyermek, istenanya-istengyermek ábrázolásoknak is.

Mivel egy emberi hétköznapi tevékenység a szoptatás aktusa keveredik az emelkedett vallásos témával- az Isteni szereplők ábrázolásával.

4.ábra. Ízisz Istennő szoptatja Hóruszt

De Mária tiszteletének hivatalossá válása fokozatosan háttérbe szorította Íziszt, a kopt művészetben (egyiptomi keresztények művészete a 4.-13. században) közvetlenül is megjelent a „Maria Lactans” motívuma. Végtelen gazdagságban ábrázolják Szűz Máriát a kis Jézussal a művészetekben. Számos alkotás látott napvilágot, mely a születés utáni Égi Anyát ábrázolja gyermekével.

Bizánc. A kora bizánci Mária-képek közül mai szemünkkel leginkább az egyiptomi keresztények által kedvelt szoptató Madonnában érezhetünk némi emberi melegséget. Azonban ez a képtípus is mindenekelőtt az emberréválás valódiságát hangsúlyozza; ember módjára táplálkozik az emberi anyától született gyermek. Az ember-lét hangsúlyossága miatt Bizáncban és a román korban viszonylag ritka a *Madonna lactans*. A bizánci korban (11-12 sz.) a magánalapítású kolostorok újszerű, rendkívül érzelem gazdag liturgikus szövegeihez igazodtak az új típusú képek: témájuk az ember – azaz a gyermek és a szenvedő – Jézus. A közép bizánci gyermek Jézus ábrázolások legfőbb jellemzője, hogy hangsúlyosan utalnak az eljövendő szenvedésekre. Míg korábban idolszerűek voltak az alakok, mint ahogy a *Vladimiri Istenanyán* is végtelen szeretet és szomorúság árad. A két arc

5.ábra. Vladimiri Istenanya 12. sz.

⁴ Tambó Renátó *Az anyaság plasztikus ábrázolása* [5. bekezdés]

összesimulása felidéri az eljövendő siratást, Mária fiának adott utolsó csókját.⁵

A **gótikában** az ábrázolásmód kezd a valós természethez igazodni. Az emberábrázolásban anatómiai szempontok is érvényesülnek, ekkor jelennek meg a modern térábrázolás első próbálkozásai. A Születésábrázolásokon emberi érzelmekkel telítődik az anya

és az újszülött kapcsolata; gyakran találkozunk a gyerekfürdetés motívumával, dajkák szorgoskodnak a csecsemő körül, annak emberi szükségleteit kielégítik.

A gyermeki ártatlanság motívuma jelenik meg a képzőművészetben akkor, amikor a festők a betlehemi gyermekgyilkosság témáját dolgozzák fel. Giotto festményén nagyon brutálisan ábrázolja azt a jelentet, ahogy gyermeküket tépik ki anyáik kezéből.⁶

A 13. századig gyakori a festményeken ábrázolt merev tekintetű Mária, aki nem néz a karjaiban tartott kis Jézusra: ez is a gyerekkel szembeni elutasító attitűdöt példázza. Bizonyos esetekben ez az ábrázolásmód később is tovább

élt, ezt az attitűdöt fejezi ki Arnolfo di Cambio

6. ábra Giotto: A betlehemi gyermekgyilkosságok (1304-1306)

Madonna-szobra a 13-14. század fordulójáról.⁷

A **reneszánsztól** kezdve közös vonás az, hogy a szenteket szinte mindig valós emberi alakok jelenítik meg. A Szűzanya szép fiatalasszony képében jelenik meg, akinek arckifejezése átszellemült, és –talán fiának sorsát megsejtve – szomorú. Gyermeke felé forduló alakja gyöngédséget, bensőséges szeretetet– és némi büszkeséget – fejez ki. A kis Jézus szinte mindig jól táplált fiúgyermek alakjában jelenik meg. Arcán felnőttes vonásokat is megjelenhetnek, de kifejezetten áhítatos arckifejezéssel is találkozhatunk. Gyakran látható a kis Jézus, áldást osztógyermek képében

7. ábra Arnolfo di Cambio

⁵ Eörsi Anna *A gyermek Jézus a középkori és a reneszánsz művészetben* [3. bekezdés]

⁶ Pukánszki Béla : *A gyermekkor története (kézirata) A középkor és reneszánsz gyermekképe* [5.oldal]

⁷ Pukánszki Béla : *A gyermekkor története (kézirata) A középkor és reneszánsz gyermekképe* [2.oldal]

A gyermekkor történeti kutatások tanúsága szerint a kisdéd Jézussal hasonló korú, egy év körüli gyermek valószínűleg bepólyálva és mozdulatlanul feküdt, mint Simone Martini 1321-ben készített festményén. (Asienai festő képe egyébként ritka a maga nemében: ebben a korban nem volt szokás a gyermek Jézust bepólyázott csecsemőként ábrázolni). Szokatlan az is, hogy a kisdéd fejét édesanyja nem a szívéhez közelebb eső baloldalra helyezi, hanem megfordítva.) Martini festménye is illusztrálja azt az ókortól kezdve évszázadokon fennmaradó – és számos szerző által kárhoztatott – gyakorlatot, mely szerint az újszülöttet hónapok keresztül szorosan bepólyázták. A szoros szalagok többnyire négy hónapos koráig rajta maradtak, és a lábától a nyakáig mozdulatlanságra kényszerítették a csecsemőt

8.ábra Simone Martini: Madonna Lucignano d'Arbia (1321)

9.ábra Mantegna: Jézus a pólyában (15. század)

A két előző festményen látható, hogy milyen biztonságban érezhették magukat anyjuk karjaiban gyermekek, a valóságban azonban a kisdedek többsége anyjától messze, szoptatós dajkánál töltötte élete első két esztendejét. Mivel ezek az asszonyok sokszor több gyermek táplálására is vállalkoztak, így többnyire nem alakulhatott ki szorosabb kapcsolat a gondjaikra bízott gyermekekkel, és minden bizonnyal inkább alultápláltak és betegesek voltak, mintsem jól táplált, pufók kisdedek, mint a Jézust ábrázoló képeken, vagy a puttókat szerepeltető reneszánsz ábrázolásokon. Ezek a vallási témájú képek a bensőséges anya-gyermek kapcsolat olyan ideális képét ábrázolják, amelyről a művésznek valószínűleg sohasem volt fogalma, s nem figyelhette meg még saját gyermekeinél sem.⁸

E korszak festészete a realizmus perspektívájáról vált ismertté, valamint eltávolodásáról a vallási témáktól, ami a középkori művészet velejárója volt. Ehelyett az emberi test és a tájképek kerültek a figyelem középpontjába. A figurák a gótikus festészet laposságához képest forradalmi újítást hoztak térhatású megformálásukkal. A legismertebb festők ebben a korban

⁸ Lloyd deMause : Vajna Zsuzsannaés Pukánszky Béla: *A gyermekkor története Szöveggyűjtemén* [9.oldal]

Leonardo da Vinci, Raffaello és Michelangelo voltak, képeik a legszelebb körben ismert műalkotásokká váltak szerte a világon. A művészek a természet, az emberi élet és a lélek csodálatos gazdagságát ámulva, teljességgel, a legkisebb részletet is pontosan rögzítve igyekeztek műveikben visszaadni.

A reneszánsz *bambino* (kisgyerek, kisfiú) igazi kisgyerekhez hasonlít: eszik, alszik, játszik, járni tanul, szeret és szeretetre vágyik. A szentkép és a valóság között elmosódnak a határok. A reneszánszban sok előkelő asszony őrzött kelengyeládája mélyén egy gyermek Jézushoz hasonló játék babát. Ez a baba helyettesítette a saját gyermeket, akit sok esetben elvettek az anyától a szülés után⁹. „A *Madonna Benois* Leonardo egyik első munkája, amelyben a fiatal művész már teljes egészében megmutatja stílusát. A nagyon fiatal, szinte kislányos Madonna nevet, és gondtalanul játszik fiával. A Gyermek arca viszont rendkívüli figyelmet és koncentrátságot fejez ki. A Madonna és a Gyermek motívumának ez az ábrázolási módja teljesen új és eltér a két figura bemutatásának akkoriban uralkodó szigorú sémájától. A Madonna viselkedése itt annyira természetes, hogy minden anya könnyen azonosulni tud vele és érzéseivel. Ily módon Leonardo eléri, hogy az emelkedett vallási témájú kép hozzáférhető lesz mindenki számára, de ez a vallásosság a legegyszerűbb hétköznapi élethez kötődik.”

10.ábra *Madonna Benois* 1478

A *Sziklás Madonna* Leonardo da Vinci első képe, amelyet milánói tartózkodása alatt festett. Azzal a céllal készült a mű, hogy majd a milánói San Francesco Grande templom Szeplőtelen Fogantatás kápolnájának a szárnyas-oltárát díszítse. A barlang témája mindig lenyűgözte az olasz mestert. Először a Sziklás Madonna címe így hangzott: Madonna a Kisdeddel. A kép háttérében gleccserre emlékeztető hegyek láthatók, ami a természet végtelenségét hivatott akarta ábrázolni a festő. A kép szerint a Heródes elől Egyiptomba menekülő Szent Család útközben egy sziklás barlangban talált menedéket, Mária és a gyermek Jézus itt találkozott Keresztelő Szent Jánossal és a védelmére rendelt angyallal. Voltak viták a tekintetben, hogy melyik gyermek Jézus és melyik János. A művész ugyanennek a festménynek elkészítette még egy változatát, amely ma a londoni National Gallery tulajdonát képezi.

⁹ Eörsi Anna *A gyermek Jézus a középkori és a reneszánsz művészetben* [10. bekezdés.]

11. ábra Sziklás Madonna (1483-86)

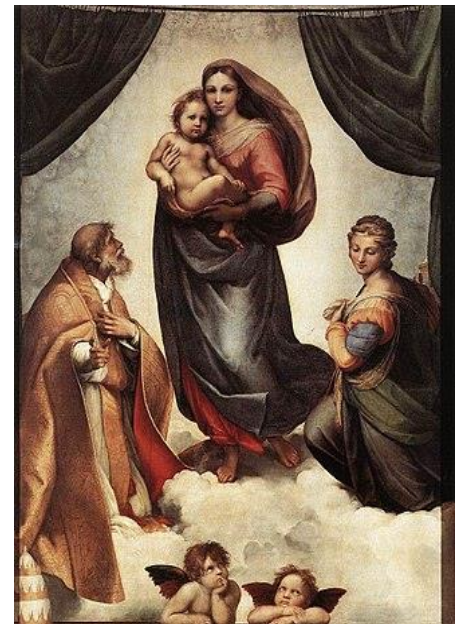

12. ábra Sziklás Madonna (1491-1508)

A **barokk** szentek nem csupán túlvilági lények, hanem hús-vér, könnyezve szenvedő emberek, akik fájdalmuknak túlzott pátosszal adnak kifejezést. Szobrászatban és festészetben szenvedélyes mozgású, izgatott taglejtésű, végletes érzelmeket hordozó alakokat ábrázoltak. A barokk festészet megbontotta a reneszánsz képek geometriai alakzatokba zártkompozícióját, s nyitott szerkezeti formákat hozott létre.

A *Sixtusi Madonnát* Raffaello Santi 1512-13-ban festette II. Gyula pápa megbízásából a piacenzai Szent Sixtus kolostori templom számára.¹⁰

A festmény isteni jelenést ábrázol. Madonna Jézussal a karján lép elő nyitott függönyök közül, lábainál két mártír, II. Sixtus pápa és Szent Barbara térdel. A 265 centiméterszer 201 centiméteres képet többek között az alsó keretnél várakozón könyöklő pufók angyalok, puttók tették világhírűvé. A figurákat Raffaello utolsóként helyezte a földi világ küszöbére, hogy optikailag egységesítse a művet. A puttók, angyalszerű szárnyas kis gyerekek. Viszont sokkal korábbról is találkozhatunk velük. A kis puttók már az antik mitológiában is felbukkannak, mint Ámor, a szárnyas

13. ábra Sixtus Madonna 1513

¹⁰ A barokk művészet [5. bekezdés]

szerellemisten kíséretének tagjai – akik a keresztény képi világba is bebocsájtást nyertek. A firenzei mester Donatello volt az, aki az első kis szárnyas meztelen pucér fiúkat (puttókat) megalkotta.¹¹

14. ábra Madonna virágkoszorúban

Peter Paul Rubens (1577–1640) a barokk festészet egyik legnagyobb festője óriási oltárképeket és mitológiai allegóriákat készített Európa nagy uralkodódinasztiái megrendelésére. A következő képét Jan Brueghel the Elderrel és Rubens festette közösen, ez a „Madonna virágkoszorúban”. Több ilyen közös Madonnájuk készült, ahol Breughel a virágkompozíciókat és Rubens a figurákat, emberalakokat festette meg. A kép középpontjában a Madonna látható az ölében álló kisjézussal,

Mária korhű ruhában van, a Kis Jézus pedig nem áldást osztó pózban, hanem mint anyjába kapaszkodó gyermek jelenik meg. A koszorú körül kis szárnyas puttókat láthatók.¹²A puttók és a kis Jézus ábrázolása formáikban megegyezőek, valóságos vidám gyermekeket látunk, megjelenésükben a gyermeki idilli jólét, az önfelelt játék és egészség mintái is egyben.

A fenti témakörben azt vizsgáltam meg, hogy a vallásban és hitvilágban, milyen ábrázolásmód jelenik meg. Az anyaisten és Isten gyermek kapcsolatban, hogyan változik korszakonként az ábrázolásmód. A sematikus arány- és szimbolika rendszert követő különböző korokra jellemző ábrázolásmódokon keresztül eljutunk a gyermeki forma reális ábrázolásáig. Érdekes, hogy különböző vallásoknál és hitvilágokban milyen fontos szerepet kap az anya gyermek kapcsolat, és hogyan vetítik ezt a kapcsolatot a teremtés és Istenek kapcsolatára is.

Amíg ebben a fejezetben kifejezetten a hitrendszerek és keresztény ikonográfiában vizsgáltam a gyermekek ábrázolását, a továbbiakban, azt mutatnám be, hogyan változik a gyermekek képe és helye, olyan rendszerekben, mint: a család és a különböző társadalmi rétegek fényében, a történelmi korstílusok során.

¹¹ Wéber Krisztina: *Te milyennek képzeled az angyalokat?* [3.bekezdés]

¹² Endrődy-Nagy Orsolya: *A reneszánsz gyermekképe – a gyermekkép reneszánsza* [25. oldal]

III. A reprezentatív gyermekábrázolás. Gyermek a családban

Ebben a témakörben azzal foglalkozom, hogy a mindennapi életben hogyan ábrázolták a gyerekeket különböző kultúrkörökben, és korszakokban, ezt a témakört is kronológia felsorolásban is dolgozom fel.

Igaz, hogy már az archaikus egyiptomi művészetben megjelent a gyermek ábrázolása anyja oldalán a gyermekkor önmagában, önmagáért történő ábrázolásával csak a hellenisztikus (ókori görögség történelmének szakaszai kr. E. 330 – 30) szobrászatban találkozunk gyakrabban. E korban már jellemzővé vált az univerzális gyermeklét motívumok minden tartományának megjelenítése, érzékeltetve a gyermekkor minőségileg különböző voltát.

A gyermekek megjelenítésének az ókori **görög** művészetben a kései klasszikus korig – Képhiszodotos és az ő fiának, Praxitelésznek „Hermész a gyermek Dionüszossal (Kr.e. 330 k.) c. Márványkompozíciójáig – nem igazán volt számottevő hagyománya. Ha mégis, amphorákon, freskókon találkozunk játszó, illetve testi fenyítés alatt álló gyermekekkel, mondani sem kell, gyermektelen arányokkal, mintegy „miniatürizált felnőttként” ábrázolva a kicsiket. A klasszikus görög művészet jellemző típusa az idealizált atléta- és héroszábrázolás volt, ezzel is magyarázható a gyermekek izmos testszerkezete is.¹³

15.ábra Hermész a gyermek Dionüszossal

A **római** festészet fennmaradt emlékei részben ornamentális, részben mitológiai jeleneteket ábrázoló figurális falfestmények. A gyermekábrázolás a görögöknél és a rómaiaknál mitológiai történetek illusztrációjaként jelenik meg. Pompeii,

16.ábra Capitoliumi farkas

Herculaneum és Róma lakóházaiban és palotáiban nagy számban maradtak ránk, de jelentős töredékeket tártak fel a provinciák, így Magyarország területén is.

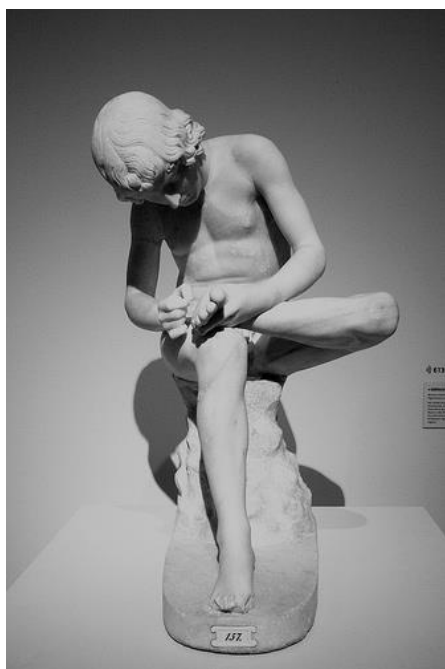
Róma történetének korai századairól csak bizonytalan ismereteink vannak. Az ókori római hagyomány szerint Róma városát a Trójából a vesztes háború után Aeneas királyfi leszármazottai Romulus és Remus alapították. A

¹³ Tamba Renátó: *Gyermekszemlélet a hellenisztikus nagyszobrászatban* [1. bekezdés]

hagyomány szerint Romulust és Remust egy anyafarkas táplálta.¹⁴

Az i.e. V. Században készült Capitoliumi farkas (Museo Capitolino, Róma) Rómába vitték, s ott a város jelképévé vált. Fontos tudni, hogy a Mars isten fiait (az ikreket) ábrázoló szoborrész reneszánsz kori kiegészítés nem volt eredeti mű része.

Aztán a harmónia és a kontraszt helyét a szenvedélyes, mozgalmas ábrázolásmód vette át; a „Tövishúzó fiú” összpontosító alakja sem a görög embereszmény egyszerű, nemes, méltóságteljes voltát tükrözi már. A gyermeket már a rájuk jellemző arányokkal, mozdulatokkal és arckifejezésekkel formálták meg a művészek.

17. ábra Tövishúzó fiú

18. ábra Boéthosz Libával birkózó kisfiú

Boéthosz „Libával birkózó kisfiú” c. Szobrán jól megfigyelhetőek a gyermek hurkás lábain megfeszülő izmok és jóllakott, kerek pocakján a köldök ábrázolása, illetve a kitartó erőlködés feszült, gúlás, csavart-spirális kompozícióban történő megjelenítése. A gyermekek elbűvölő ábrázolása arra enged következtetni, hogy környezetük számára fontosak voltak ezek a kisemberek, akik már nem „miniatürizált felnőttként” jelennek meg, mint ahogy a korai görög és ókori keleti ábrázolásokon láthatjuk, hanem gyermeki arányokkal, gyermeki mozdulatokkal és arckifejezésekkel megformált ártatlan teremtésként. Nemcsak nagyfokú anatómiai ismeretre, de különös kreativitásra és érzékenységre vall a csontok és izomzatok plasztikus megformálása.

¹⁴Boronkai Iván *Római regék és mondák* [3. oldal]

Ez a fajta gyengéd hozzáállás a gyermeki létehez a majd a reneszánszban jelenik meg ismét, ahol a puttók és ámorok megjelennek a képeken és díszítésben, addig viszont ebben a témában visszafejlődik ábrázolásmód a középkorban .¹⁵

A **középkor** nem foglalkozott kifejezetten a gyermekek ábrázolásával, legalább is nem ebben a formába. A 12. századig nem is ábrázolták a gyermekeket a maguk gyermekies mivoltukban. A középkori gyermekábrázolások többnyire kicsinyített felnőtteket látunk, mint a következő, egyestendő gyereket ünnepi öltözetben ábrázoló képen is.¹⁶

A gyermeki sajátosságok megjelenítése a reneszánsz korában vált jellemzővé a hús-vér gyermekek megjelenítése a maga játékosságával, izgatottságával és kíváncsiságával, sőt, az anyai szeretet is megjelenik.¹⁷ Azonban roppant jellemző volt a gyermekek reprezentációs

19.ábra Heidelbergi Hieronymus, 1593

20.ábra Domenico Ghirlandaio (1488)

célu ábrázolása, gondolva itt pl. Domenico Ghirlandaio (1449-1494) „*Francesco Sassetti bíboros és fia, Teodoro*” c. Festményére (1488 k.), amelyen háttérbe szorulnak a gyermekélet sajátosságai, s előtérbe kerülnek a „kicsinyített felnőtt” képére utaló vonások. Ezt a benyomást keltik a kép olyan jellemzői, mint amilyen a frontális beállítás, a gyermek apja felé irányuló, csodáló tekintete, az aszimmetrikus felnőtt-gyermek. Ezzel szemben megint csak a gyermeklét univerzális motívumait ismerhetjük fel a „*Nagyapa és unokája*” c. Festmény (1490) gyermekalakján. A reneszánsz festők műveinek témaválasztása egy sajátos változásra is ráirányíthatják figyelmünket. Az európai civilizációban

celu ábrázolása, gondolva itt pl. Domenico Ghirlandaio (1449-1494) „*Francesco Sassetti bíboros és fia, Teodoro*” c. Festményére (1488 k.), amelyen háttérbe szorulnak a gyermekélet sajátosságai, s előtérbe kerülnek a „kicsinyített felnőtt” képére utaló vonások.

Ezt a benyomást keltik a kép olyan jellemzői, mint amilyen a frontális beállítás, a gyermek apja felé irányuló, csodáló tekintete, az aszimmetrikus felnőtt-gyermek. Ezzel szemben megint csak a gyermeklét

21.ábra Domenico Ghirlandaio 1490

¹⁵ Tamba Renátó *Gyermekszemlélet a hellenisztikus nagyszobrászatban* [5.bekezdés]

¹⁶ *Ariés, Gyermek, család, halál.* Tanulmányok. [37.oldal]

¹⁷ Endrődy-Nagy Orsolya, 2015A *reneszánsz gyermekképe – a gyermekkép reneszánsza* [217oldal]

ekkorra már a korábbinál nagyobb szerepre tett szert a család. Ennek 15-16. századra megfigyelhető megszilárdulása folytán kiszabadult a korábbi nemzetiségi kötelékekből, és bensőségesebb életteret alakíthatott ki tagjai számára. Ezt a változást a képzőművészet témáinak alakulásán is nyomon követhetjük. Újdonság, hogy előbb az asszonyok, majd a gyermekek is megjelennek a mesterségeket ábrázoló képeken, az ekkorra elterjedő kalendáriumok lapjain. A lent bal oldali metszet egy korabeli nevelési tanácsadó könyv címlapjáról való: Bartholomaeus Metlinger nevelési tanácsadó könyvének (1473) címlapján egy ideális polgárcsalád látható a 15. században. A kereskedőé apa a napi bevételt veszi számba, az édesanya és leánya fon, egy kisebb fiúcska könyvet olvas a legkisebb gyermek pedig bölcsőben fekszik – mozdulatlanságra kényszerítő szoros pólyában.¹⁸

22. ábra Bartholomaeus Metlinger nevelési tanácsadó könyvének címlapja

Hasonló polgári család életének hétköznapijaiba enged

23. ábra Petrarca mester: Családi szoba 1532

bepillantást a következő rajz:

Petrarca mester: Családi szoba (1532) Érdeemes megfigyelni a kép bal oldalán látható szekérféle alkotmányt, amelynek célja a járnai tanulás elősegítése volt. (Gängelwagen).

A gyerekek tömegeinek életkörülményei a 15-16. században nem sokat javultak, mégis kialakulófélben volt egy új szülői magatartás, gyermekek iránti attitűd, amely a gyerekek, a gyerekkor fokozatos felértékelődését eredményezte. A gyerekek ruházata például megegyezett a felnőttekével, majd csak a 17. századtól kezdve alakul ki a sajátos gyermek-öltözet.¹⁹

A képzőművészeti műfajok tekintetében a gyermek megjelenésének leggyakoribb műfaja a portré, amely jellemzően megrendelésre készül, ami nagyrészt befolyásolja az ábrázolás

¹⁸ Pukánszky Béla *A gyermekkor története (kézirat)* [12. oldal]

¹⁹ Pukánszky Béla *A gyermekkor története (kézirat)* [12. oldal]

részleteit. A portré hivatása kezdetben a dinasztikus folytonosság reprezentálása volt, ami a polgári középosztály képmásaiban mindinkább az individuális jegyek megőrzésének adta át a helyét. A gyermekélet történéseit, jellegzetes színtereit, tevékenységeit leggazdagabban a zsánerek műfaja mutatja be, amely jellegénél fogva alkalmas a gyermek saját világának megfigyelésére és ábrázolására.²⁰

A gyermek tehát már gyakran témája a festészetnek, noha ez a tematika ellentmondásos. Többnyire nem a gyermek sajátos jellemzőit, a gyermekkor egyedi vonásait jelenítik meg a

festők, hanem a felnőttek világának részeként ábrázolják őket, gyakran felnőtt vonásokkal felruházva, mint Bruegel képén is. A felnőttek világágába való betagozódás, a felnőtté válás, mint kívánatos cél jelenik meg, ide pedig az iskolán keresztül vezet az út. Jan Van Scorel Iskolásfiú című, 1531-ben festett képén saját fiát ábrázolja piros sapkával a fején. A fiú arca derűs, elégedett tanulás számára nem okoz nehézséget, az „emberhez legméltóbb” humán tanulmányok neki az öröm forrását jelentik. A humanisták magániskolájában a légkör kiegyensúlyozott, nyugodt, a tanár csak néhány növendékkel foglalkozik, így általában nincs szükség fegyelmezésre, verésre. A fiú egész lényéből

sugárzik annak tudata, hogy jó úton jár.²¹ A flamand

festők ekkor már szívesen örökítik meg a családi

24.ábra Jan Van Scorel Iskolásfiú
1531

élet meghitt örömeit. Jó példa erre egy 17. században élő amsterdami festő, Isaak Koedijk Takácsműhely című képe.

Az előtérben egy édesanya eteti karon ülő kisgyereket, míg a háttérben a takács végzi munkáját. A kép főszereplői viszont az anya gyermekével, kikenek alakját –a szoros testi közelségen kívül – fehér színű

ruhadarabjaik is egygyé forrasztják. A meleg tónusokkal festett képen minden e középpontban ülő két alak köré rendeződik. A takácsműhely berendezési tárgyai csak háttérként szolgálnak e Madonna-szerű asszonynak és a kis Jézusra emlékeztető gyermeknek a középpontba

²⁰ Révész Emese *Gyermek a képzőművészetben* [12.bekezdés]

²¹ Pukánszky Béla *A gyermekkor története (kézirat)* [13.oldal]

helyezésekor Anya és gyermeke itt teljes harmóniában jelenik meg: alakjuk egységbe olvad, egyikük sem képzelhető el a másik nélkül. Egy sajátosan egyéni, emberi érzélem: az anyai szeretet fejeződik ki konkrét, kézzelfogható formában.²²

Koedijk kortársa, Jan Steen (1626-1669) leideni festő képein gyakran látunk gyerekeket. Steen a németalföldi festőknek abba a csoportjába tartozik, akiknek tehetsége különösen a hétköznapi jelenetek megkapó ábrázolásában nyilvánult meg. Steen a zsánerfestészet mestere, kifejezően ábrázolja az emberi, egyebek között a gyermeki arcon tükröződő érzelmeket. A „büntető tanító” című közismert képén a tanító éppen körmöst készül osztani a vétkes fiúnak egy fakanálra emlékeztető tárgy segítségével. A jelen lévő iskolás gyerekek is közönyösen vagy éppen gunyorosan szemlélik a jelenetet. Érdekesség, hogy a közepen látható kárörvendő kislányról tudjuk, hogy a művész saját lányáról mintázta.²³

Parasztyerekek ábrázolásával is találkozunk ugyan, de jobbára satirikus cézzattal (ld. Pieter Brueghel: „Parasztlakodalom”, 1568; „Gyermekjátékok”, 1560²⁴

Magyarországon a 17-18. századi, a főúri ősgalériákban fennmaradt gyermekarcképek száma több mint másfél száz. Ezeken a festményeken a gyerekeket kicsinyített felnőttként ábrázolták, kis méretű felnőtt ruhákban és **26.ábra Jan Steen: A büntető tanító 1663** szerepekben jelennek meg. Az életkori sajátosságoknál fontosabb volt a megrendelő szülő számára a társadalmi státusz, amit tovább kívánt örökíteni utódjában.²⁵

A 18. század magyarországi művészetben változások történtek. Mivel a gyermekhalandósággal a születések száma is csökkent, a családban élő kisebb számú gyermeket övező figyelem koncentráltabb lett. A fennmaradt gyermekábrázolások száma nő; az uralkodói, főnemesi reprezentáció mellett immár a kismemesi és polgári gyakorlatban is mind gyakrabban helyet kap; s végül a gyermek saját környezetének (játékainak) érzélem teli ábrázolása is egyre gyakoribbá válik. A 19. század elején az európai festészetben új

²² Pukánszki Béla *Gyermekfelfogás a barokk korban* [5. oldal]

²³ Pukánszki Béla *Gyermekfelfogás a barokk korban* [6. oldal]

²⁴ Endrődy-Nagy Orsolya : *Gyermekkép a 16. századi Németalföldön idősebb Pieter Brueghel művein* [6.bekezdés]

²⁵ Révész Emese *Gyermek a magyar művészetben* [1.bekezdés]

szerepekben jelent meg a gyermek, mint a szerető család tagja. Az osztrák-német biedermeier hatására a hazai festészetben is gyakoribbá váltak a gyermekélet hétköznapi epizódjait ábrázoló, moralizáló zsánerjelenetek. E műveknek éppúgy tárgya a gyermekek saját játéka, mint csintalanságuk és megfenyítésük.²⁶

„A gyermekkor legkülönbözőbb témái és vetületei kezdték foglalkoztatni a művészeket az anya-gyermek kapcsolattól a gyermeki játéktevékenységen keresztül egészen a gyermek antropológiai jegyeinek pusztá megjelenítéséig. A művészek vásznain megjelent a gyermekszegénység és a gyermekmunka témaköre is, mindenesetre az ábrázolt gyermekeknek immár saját sorsuk van, saját nehézségeik és örömeik vannak és jellemzően gyermeki sajátságai. Németalföldi mintára nálunk is divatossá váltak az iskolai zsánerképek (életkép), amelyek az iskolát sajátos belső törvények szerint működő világnak mutatta.”²⁷

Az ötvenes években fellépő, müncheni tanultságú mesterek első nemzedéke, köztük Lotz Károly, Székely Bertalan és Benczúr Gyula, már nagy lélektani érzékenységgel fordulnak a gyermekvilág felé. Lotz nevelt lányáról, Kornéliáról festett portréciklusa, Benczúr Gyula saját gyermekeit megörökítő csoportképei, Székely Bertalan „Kisfiú vajas kenyérrel” címen ismert, Árpád fiáról festett portréja e gazdag sorozat csak néhány kiragadott példája.²⁸

²⁶ Révész Emese *Gyermek a magyar művészetben* [3.bekezdés]

²⁷ Támba Renátó *Gyermek kép : A gyermekábrázolás története a 19. századig* [10.bekezdés]

²⁸ Révész Emese *Gyermek a magyar művészetben* [5.bekezdés]

Munkácsy Mihály képein szintén megjelennek a gyerekek különböző élethelyzetekben. Az egyik leghíresebb képe „Siralomház”. Munkácsy 1869 telén állította ki ezt a képet, amely nemcsak ámulatba ejtette a düsseldorfiakat, hanem rövid néhány hónap alatt világhírt szerzett a fiatal festőnek. A képen gyermekeket is látunk. Az elítélt kislánya, a kis butácska, ott áll semmit tudóan, kenyeret eszeget az édesapja előtt, a háttérben a gyermekét karján tartó asszony, az igaz és eredetien elképzelt tipikus alakok egész sora, a jól látott és kitűnően összefoglalt egység benyomását teszi. Nemcsak a szegény emberi sorsot örökítette meg a festő,ugyanis szalonképeivel egy egészen más világot mutatott be.²⁹

28.ábra Munkácsy Mihály Siralomház 1869

29. ábra Munkácsy Mihály Apa születésnapja 1882

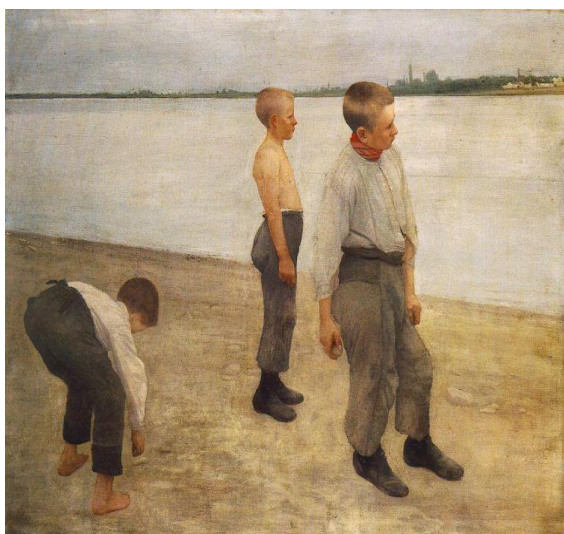
1878- ban új korszakot indított a Párizsi éveiben. Ebben az időben számtalan szalonképet festett. Olyan képek láttak itt napvilágot, mit pl. a *Reggeli a nyaralóban*, a *Pálmaházban*. Az *Apa születésnapja* című képen boldog gyerekeket látunk anyjukkal, amint készülődnek az apukájuk születésnapjára.

A magyar művészetben a 19. század realista hullámainak köszönhető a gyermekkor árnyékos oldalának beemelése a művek témái közé. A gyermekmunka megítélése a 19. század folyamán gyökeresen átalakult. Míg a század elején Angliában még öt éves gyerekek is dolgozhattak a bányákban, pár generációval később már szigorúbb szabályok kötötték életkorhoz és időtartamhoz a gyermekek dolgoztatását. A kevésbé iparosodott Magyarországon a városi gyermekmunka leginkább az utcán különböző szolgálatokat tevő tevékenységeket jelentett. A nagyvárosi élet jellegzetes szereplőit, az utcaseprő kisfiút, gyufaárus lányt, hordárként vagy ételárusként dolgozó gyereket elsősorban az újságrajzok őrizték meg számunkra.³⁰

²⁹ Dr. Lázár Béla *A modern művészet kezdetei*

³⁰ Révész Emese *Gyermek: szegénység, háború*[3.bekezdés]

A vidéki gyermek életének bemutatása ettől némiképp eltért, a paraszti élet idealizálásának ugyanis komoly hagyományai voltak a romantikus és a magyar nemzeti

korszakának egyik főműve az 1890-ben

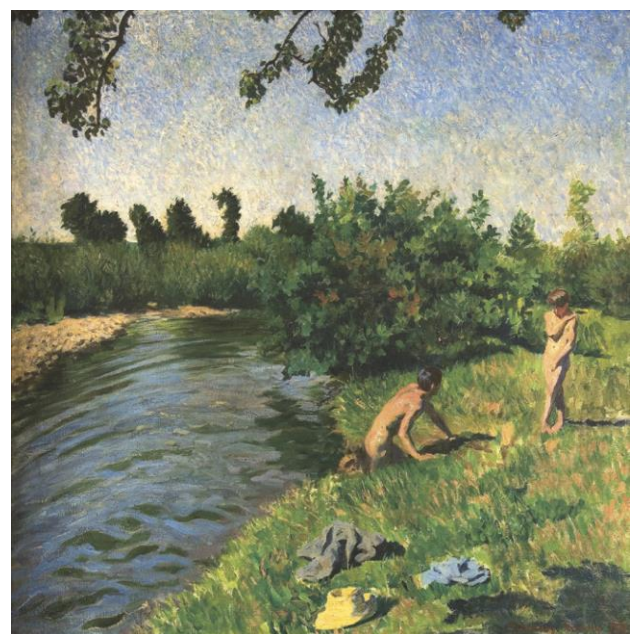
festészetben. Peske Géza képein a „festői” módon szakadt ruhájú paraszt gyerekek paradicsomi ártatlanságban élvezik a természet közeli vidéki lét gondtalan boldogságát. A mezőgazdasági munka lélekölő gyötrelmét, nálunk Fényes Adolf, Koszta József vagy Réti István művein keresztül ismerhetjük meg leginkább.

A nagybányai új festői irány következetes kimunkálója, Ferenczy Károly korai, szentendrei

30.kép. Ferenczy Károly Kavicsot hajigáló fiúk.1890

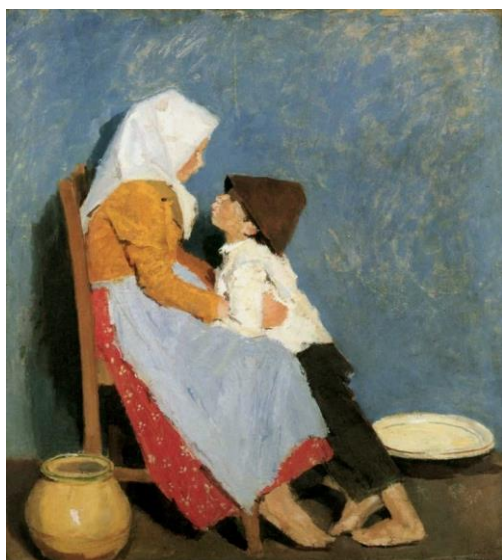
készült Kavicsot hajigáló fiúk. Ferenczy ekkor már megjárta Párizst, és a Duna-parti városkában letelepedve próbálta összefoglalni kinti tapasztalatait saját természetlátásával. A jól megfigyelt mozdulatú fiúk alakja monumentálisan rajzolódik a borongós, kopár táj elé. Megfogalmazásuk távol áll mindenféle elbeszélő jellegtől. Bár a gesztusok különböző mozgásfázisokat jeleznek, Ferenczy inkább a figurák állapotszerűségét hangsúlyozza. Nincs egyetlen élénkebb színfolt sem .

Ferenczy második nagybányai korszakát (1902–1906) ”A fürdőző fiúk” és a „Nyár” képeivel, a patakban fürdőző fiúk e két változatával nyitja meg.³¹; Az egyik a reggeli, a másikon a déli nap érces, kemény, kékesfehér fényében mutatja be a tájat és a fiúkat. A reggeli képen a színek élénkek a smaragdzöld árnyalatait alkalmazotta művész.

31.ábra Ferenczy Károly Nyári reggel 1902

³¹ Dr. Lázár Béla *A modern művészet kezdetei*

32.ábra. Fényes Adolf Testvérek 1906

Fényes Adolf testvérek című festménye átmenet első és második korszaka között. Szegényember-témát dolgoz fel, a nagy összefüggő felületeket szinte megtöltő tiszta színekkel, amelyek dekoratív hatást kölcsönöznek a festménynek. Akár zsánernek is nevezhető kompozíciója, hiszen olyan jelenetet mutat, amely mindennapos a gyerekek között: a kisfiú incselkedik a nénjével, aki a korkülönbség tudatában már nagylányként, fegyelmezetten tűri a mozdulatának tanúsága szerint fékezi is öccsének tolokodását. Az ábrázolás meglehetősen stilizált: a

festő összefogottan jeleníti meg a test anatómiailag finom részleteit is, amelyenek például a láb- vagy a kézfej az ujjakkal. Alig pár évvel korábban Csók István vagy Ferenczy Károly naturálisan precíz módon tért ki ugyanezekre az elemekre. Ezekhez képest Fényes Adolf szemmel láthatóan már egy más nemzedék neveltje. Nem dramatizál. Síkokba foglalva összetömöríti, mintegy összefoglalja a látványt, mégis szókimondó, mert kendőzetlenül, csupasz valójában mutatja be azt, amit maga körül lát a keveset termő vidéken: az árulkodóan üres falat, a meztelen lábakat, a kisfiún a kinőtt, a kislányon minden bizonnyal a felnőttekről levetett ruhát.³²

Ebben a részben a reprezentatív gyermekábrázolás témájával foglalkoztam. Igyekeztem olyan műveken keresztül bemutatni ezt az ábrázolásmódot, amelyek meghatározóak voltak az adott stílusokban és korszakokban. Az ókortól kezdve a reneszánsz kor nagy művészeinek alkotásain keresztül, egészen a 20. század magyar művészeinek meghatározó alkotásaival bezárólag. Ezeken keresztül kirajzolódott számomra, hogy a gyermek alakja úgy vált élesebbé a képzőművészetekben, ahogy távolodott a felnőtt világtól. A középkorban a kisgyermek még természetes módon része volt a felnőtt világnak, alakja az ábrázolásokon önmagában ritkán fordult elő, inkább a felnőttekkel közös kompozíciókban tűnt fel. A 18. század végétől megkezdődött a gyermekek sajátos biológiai és pszichés igényeinek feltárása. Azzal, hogy a 19. században létrejöttek a gyermek saját terei, eszközei, csak rá jellemző tárgyi környezete, egyúttal a felnőtt világtól való elkülönítése, leválása is megkezdődött. A gyermekkor egyre inkább olyan szükségszerű, de természetszerűen időleges állapotként jelent meg, amelyhez a felnőttek társadalmilag elfogadott viszonya a gondoskodás és a visszaemlékezés.

³² Vadas József: *A magyar festészet remekei* [122. oldal]

IV. A játszó gyermek, gyermekek játék közben

Ebben a témakörben azt vizsgálom, meg hogyan ábrázolták a gyermeket a művészek játék közben olyan formában, ahol vagy egyedül, vagy más gyerekekkel játszanak.

Nézzük meg mit is jelent a játék, mit értünk a játék fogalma alatt: „A játék az emberi tevékenység olyan sajátos formája, mely végigkíséri egész életét és az emberiség életét. A játék önként, szabadon választott tevékenység, amelyben nincs kényszer. Varázsa minden korosztályt magával ragad, lényege az embernek az a képessége, hogy tükrözze a valóságot, és át is alakítsa azt. A játék megítélése különböző korokban és társadalmakban eltérő volt: függött a gyermekről kialakított képtől, a kor világnézeti szemléletétől.”³³

A játék eredetét, nevelési funkciójának alakulását vizsgálva nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy az emberiség történetében a munka szükséglete korábban jelent meg, mint a játék. A legősibb időkhez visszanyúlva, az embergyermek játéka az állatok játékával mutatott hasonlóságot: az anya utánzása spontán módon készítette fel a faji szokások, viselkedésmódok elsajátítására. A kisgyermek korán bekapcsolódott a mindennapi munkába, amikor már járni tudtak ehetsé növényeket, csigákat gyűjtögettek, madarakra, kisebb állatokra vadásztak. A társadalmi rétegződés kezdetén, az ősközösségi társadalom fejlettebb fokán az emberi szükségletek többféle munkafolyamattal elégtődtek ki. Megjelent a munkaeszközök kicsinyített mása, ami munkaeszköz ugyan, de játékszer is, hiszen a gyerekek szabadidejükben a tárgyakkal eredeti funkciójuktól eltérő tevékenységet is végeztek. A játék az önállóságra nevelés színterévé válik, amikor a játékra idő marad, sőt ezt a szülők is biztosítják.³⁴

Az emberiség történetének kezdete óta tudunk játékszerekről. Amikor az emberek még kizárólag összegyűjtött növényekkel, gyümölcsökkel és vadászat közben elejtett állatok húsával táplálkoztak, gyermekeik állatcsontokkal és kövekkel töltött agyagsörgőkkel játszottak. Ha a gyermek meghalt gyakran a játékát is mellé temették. Később megtalálták ezeket a gyereksírokat és bennük a játékokat.

Mintegy ötezer évvel ezelőtt jöttek létre az első államok Egyiptomban, illetve a Tigris és az Eufrátesz völgyében ebből a korból nemcsak játékok dobókockák labdák maradtak ránk, hanem az első művészeti alkotások is, amelyek játszó gyerekeket ábrázolnak. Csaknem két és félezer évvel ezelőtt Görögországban a művészet különböző területein egyre gyakrabban ábrázolják a mindennapi életet és gyermekeket játék közben. Sok ezer agyag edény maradt ránk, amin találunk olyan jeleneteket, amelyeken gyerekek játszanak.³⁵

³³ Péter Lilla *A játékpedagógia története*. [1. bekezdés]

³⁴ Szász Judit – dr. Péter Lilla *Játékpedagógia* [3. oldal]

³⁵ Rose-Marie Frenzel *Játék közben* [7. oldal]

33.ábra Médeia elhatározza szörnyű tettét

A római művészet egyik alkotása- egy falfestmény- az egyik legrégebbi és legelterjedtebb játékot, a kockázást ábrázolja. A rómaiak nagyon szerették a gyerekeket, ezért gyakran ábrázolják őket. Képünk egy pompeji falfestmény, két majdnem pucér fiút mutat kockázás közben. Jobboldalt az előtérben, mint valami színpadon áll az anyjuk és egy tört tart a kezében. A kép a görög mondavilág egyik legszörnyűbb történetét örökíti meg. Médeia királylányt elhagyta férje, a hős Iaszón. Médeia, hogy bosszút álljon rajta, haragjában megölte a gyermekeit. A művész azt a pillanatot választotta ki a történetből, amikor Medeia elhatározza szörnyű tettét. A gyermekek ártatlan játéka éles ellentétben áll anyjuk borzasztó szándékával. Ez a monda volt a témája az antik görög színház egyik népszerű tragédiájának, ezzel magyarázható a kép színpadias hatása is.³⁶

A középkor európai művészetében csak elvétve ábrázoltak játszó gyerekeket. A művészeknek elsősorban az volt a feladatuk, hogy pompás oltárképekkel és szobrokkal díszítsék a templomokat. Az alkotások Krisztus és a szentek életét elevenítik meg. Csak a középkor vége felé, 1400 körül kezdték a művészek olyan gyerekként megjeleníteni Jézust, aki szeret játszani is, addig kicsinyített felnőttként ábrázolták. A festők csak a késő középkorban és, majd a reneszánsz idején kezdtek arra törekedni, hogy pontosan, valóságos arányaiban ábrázolják a gyerekeket és minél hívebben örökítsék meg a természetet.

A reneszánsz a polgárság megerősödésének kora. A szorgalmuk és kereskedői képességeik révén vagyont szerzett polgárok házakat, palotákat építettek, melyeket festményekkel és egyéb műalkotásokkal díszítettek. Velence a lagúnák városa már a 14. században meggazdagodott. Sok ma is nagyra tartott palotája ebben az időben épült. Ezeket az épületeket híres festők díszítették. Giovanni Bellini (1430-1516) egyike volt a legismertebbeknek. Apjánál ugyancsak népszerű festőnél tanult, művein már ábrázol kisgyerekeket, akik vidáman játszanak.

Idősebb Pieter Brueghel festményein és grafikáin átszűrődő gyermekábrázolása évszázadokra meghatározta a németalföldi festők témáját. A korábban sokszor félreértelmezett festőzseni munkái híven visszatükrözik kora gyermekképét, munkái alaposabb tanulmányozásával nemcsak a 16. század hétköznapijaiba és ünnepeibe pillanthatunk be, hanem

³⁶Bán Katalin *Médeia, a gyermekgyilkos az antik görög lélekfogalom tükrében* [51. oldal]

megismerhetjük, mivel foglalatostkodtak a gyermekek 12–14 éves korukig, „azaz felnőtté válásukig.”³⁷

Brueghel biztosan nagy barátja volt a gyerekeknek, ugyanis számos képén láthatjuk őket. Szinte mindegyikük egészen kicsi, kivétel nélkül szemmel láthatóan nagyjából 12 éven aluliak. Ez valószínűleg azért fordulhat elő, mert ahogy korábban említettem, a lányok 12 évesen, a fiúk pedig 14 évesen már felnőttnek számítottak. A gyermekek valamennyi képén vagy rosszul, nevetlenül viselkednek, vagy játszanak. A játékok szinte kivétel nélkül valamely felnőttek mellett megélt eseményt dolgoznak fel, utánoznak le, ezzel gyakorolva a felnőtti viselkedés normáit. Érdeemes megemlíteni, hogy Brueghel képei előtt szinte teljesen mellőzték a gyermekkort, mint festészeti témát, hiszen a gyermekkort nem tekintették az emberi élet fontos szakaszának. Erre kiváló példákat találunk Brueghel valamennyi, gyermeket ábrázoló képén, a *Parasztlakodalom* címűn vagy az alább tárgyalt *Gyermekjátékok* esetében³⁸. Munkám gyakorlati részében a festő ezen képét fogom elemezni és játékos formában megeleveníteni, életre kelteni, amit a gyakorlati munkámnál részletesen is kifejték.

A gyerekek életében mindig fontos volt egy játszótárs. A legtöbb játék csak akkor okoz

igazi örömet ha testvéreinkkel vagy barátainkkal oszthatjuk meg. A közös játék összeköti a gyerekeket, hisz általa közös élmény részeseivé lesznek. Ezt az összetartozást figyelhetjük meg Bartolomé Esteban Murillo spanyol festő képén. A *kockázó fiúk* című kép a 17. században készült. A gyerekek teljes odaadással és lelkesedéssel játszanak. Murillo alaposan megfigyelte az utcán játszó rongyos ruhájú, lyukas cipőjű gyerekeket, mielőtt megfestette őket. A gyerekek a játék izgalmában elfelejtik a mindennapok gondját- baját, önfeledten játszanak, míg a harmadik, ételt majszoló kisfiú szórakozottan néz ki a képből.³⁹

A játék a szabadban a legszebb, azonban gyakran előfordul, hogy valamilyen okból a házban kell játszani. A középkor végétől maradt ránk olyan emlékek, amelyek azt bizonyítják, hogy a gyerekek számára volt olyan hely a házban ahol zavartalanul játszhattak. 1773-ban, a francia

34. ábra Bartolomé Esteban Murillo *A kockázó kisfiúk*

Jean-Baptiste Chardin *A mosónő* című képén egyszerű embereket látunk, akik magától értetődő módon végzik a

³⁷ Pukánszky Béla - Németh András *Neveléstörténet*

³⁸ Endrődy-Nagy Orsolya *Gyermekkép a 16. századi Németalföldön idősebb Pieter Brueghel művein*

³⁹ Rose-Marie Frenzel *Játék közben* 48.old. [48.oldal]

35.kép Jean-Baptiste Chardin A mosónő 1773

munkájukat. A mosó dézsa mellett egy kisfiú van, aki egy széken ül és buborékot fúj egy szalmaszállal. A játékba merült fiú alakja fokozza a képről áradó nyugalmat.⁴⁰

Ahogy látjuk, nagy eltérések vannak a különböző évszázadok és korszakok között. A 18. és a 19. századi ábrázolásokon minden csupa ünnep, csupa túlzás és idealizálás volt, Szociológiai szempontból is értékesek ezek a festmények, amelyek

minden köntörfalazás nélkül azt mutatják, hogyan képzelel el az arisztokrácia, illetve később a polgárság tulajdon magát és utódait.” Érdekes hogyan ábrázolja Utánozzák a felnőttek világát, olyan gyerekeket nevelve ezzel, akik mindent csak használnak, de teremteni semmit sem teremtenek.”⁴¹ A kreatív, készségfejlesztő játékok kora sokkal később, csak néhány évtizede kezdődött el. A realista és a naturalista festők ábrázolásain (Honoré Daumier, Gustave Courbet, Jules Bastien-Lebage) ugyan gyakran a társadalmi rétegjellemzők által meghatározott gyermekkorral találkozunk, ám az 1880-as, 1890-es évektől fogva – például német, angol és francia földön – már mind nagyobb hangsúly került a gyermeklélektani aspektusokra (Liebermann, Anker). Gyakran találunk példát gyermeki játéktevékenység megjelenítésére is (Fritz von Uhde: Játsszó gyermek, Albert Anker: Lány dominóval). Ezzel szemben Magyarországon, különösen az alföldi iskola körében, a paraszti élet rendjének alávetett, a munkában helytálló parasztyerekeket ábrázolása vált hangsúlyossá.⁴²

A 20. század elején kibontakozó modernizmus a gyermekélet új vetületeit tárta fel.” A századforduló felívelő gyermekkultusza legtisztábban a Gödöllői művésztelep alkotóinak munkásságában tükröződött, akik nem csak megannyi technikában és műfajban, de saját életmódjukban is kitüntetett figyelemmel fordultak a gyermekek felé. Munkásságuk egyaránt kiterjedt a gyermek közvetlen tárgyi világának reformjára és alakjának szimbolista eszközökkel megfogalmazott kultuszára”.⁴³

⁴⁰ Rose-Marie Frenzel :*Játék közben* 23.old. [23.oldal]

⁴¹ Bartuc Gabriella *Gyermekek és játékok* [11.bekezdés]

⁴² Tamba Renátó *A gyermekábrázolás története a 19. századig* [9.bekezdés]

⁴³ Révész Emese *Gyermek a magyar művészetben* [14.bekezdés]

szőnyegszövő- és szobrásziskolát alapítottak.⁴⁴

A művésztelep jellegét tekintve olyan szabadon szerveződött alkotóközösség, amelynek tagjait közös életszemlélet és esztétikai elvek kötik össze. Művészetük megújítását gyökeres

36. ábra Körösfői-Kriesch Aladár:
Bábszínház, szőnyeg, 1907

életmódváltással alapozták meg, a nagyvárosból való kivonulás (szecesszió) a természettel és a vidéki néppel való békés és természetes együttélés biztosítékát jelentette. Az élet és művészet elveszett egységének újrateremtését tűzték ki célul. Ennek keretét a középkori mintára szerveződött közösségi műhelymunka és az elfeledett kézműves hagyományok felélesztése adta. A művészkolónia reform-életmódot élt: táplálkozásukban vegetáriánusok, öltözködésükben forradalmian újak voltak, a testi- és szellemi erőnlétet egyaránt fontosnak tartva rendszeresen sportoltak. Ruháikat és lakásuk berendezéseit maguk tervezték, gyakran készítették is, csakúgy, mint a gyermekjátékokat és mesekönyveket, mivel a művészet emberformáló szerepét a nevelésben-oktatásban is fontosnak vallották.⁴⁵

Nagy Sándor és felesége Gödöllőn, a századfordulót követő években a családról és a vidéki életmódról alkotott eszményeiknek megfelelően rendezkedtek be. Számos munkájuk a gyermeki világot tükrözi, vagy gyermekek, elsősorban saját gyermekeik számára készült. Munkái tükrözik a gyermeki világ iránti érdeklődését, ami az 1904-es játékpályázatban csúcsonodott ki. Nagy Sándornénak a gyermekek lelki világa iránti vonzalma mesekönyv illusztrációiban is megmutatkozik. Ezek egy részét családi használatra, albumba fűzték, de sok

⁴⁴ „Az Egészséget szigete” — *Életmód és mentalitás a gödöllői művésztelepen* Lélegzet

⁴⁵ Révész Emese *Gödöllői művésztelep életmódja* [10. bekezdés]

meg is jelent. Kislányát „Gulliver kisasszonyként”, játékbirodalom uralkodónőjeként ábrázolta egy rajzán. A Gulliver kisasszony romantikus-bensőséges gyermekképe az addigra már a gyermeki világ elengedhetetlen részének tekintett játékszer-arszenál középpontjába helyezi a játszó gyermeket, akit, mint Gullivert a törpék országában, úgy veszi körül ez a miniatürizált univerzum.⁴⁶

Maria Casper-Filser festőnő képe, amelyet 1918-ban festett lányáról, Felisitásról, egy érdekes sokat vitatott kérdést érint. A játszóasztalkájánál a kék szalagos kislány körülötte a földön és a széken megtalálhatunk mindent, amivel hasonlókorú gyerekek játszani szeretnek:

házacskákat, bábokat, bábukat, fákat és állatokat és másik széken ülő maci feltehetően a játszótársa. De az az érzésünk hogy a kislány nem tud mit kezdeni a sok játékkal. Vajon mi okoz gondot a kislánynak, aki maga is olyan mint egy játék baba. Csak az hogy nem tud választani?

Vagy nem szeret magában játszani? A vidám játék nemcsak a játékok mennyiségétől függ. A szülők által féltve őrzött, talán túlzott szeretetben élő kislány tarka környezetét világos, élénkszínekkel ábrázolta a festőnő, és nem időzött el a formák minden apró részletén.⁴⁷

A játszó gyermeket látva mindnyájunkat elfog egy nosztalgikus hangulat, milyen jó volt nekünk önfeledten játszani, milyen jó is az önfeledt játék. Érdekes, hogy ez a fajta hozzáállás nem mindig volt jellemző a történelem során, és sokszor a mihamarabbi felnőtté válás a család segítése elvette a játékidőt. Most is játszunk és játszik a gyerek, mások lettek a játékok és nem tudunk minden gyermekjátékra nosztalgikusan tekinteni, hiszen mi nem úgy, nem azzal játszottunk, mint gyermekeink. A játék folyamatát vizsgálva szeretném a kinti és csoportjátékokkal foglalkozva egy olyan gyakorlati foglalkozást előkészíteni gyermekeknek,

37.ábra Nagy Sándorné Kriesch Laura: Gulliver kisasszony 1910

38.ábra Maria Casper-Filser: Felizitás 1918

⁴⁶ Révész Emese *Gödöllői művésztelep életmódja* [7. bekezdés]

⁴⁷ Rose-Marie Frenzel *Játék közben* [45. oldal]

amelyen keresztül a játék és játszás örömét tudom bemutatni gyerekeknek és felnőttek egyaránt.

V. Gyakorlati rész

V.1. Gyermekjátékok ábrázolásának gyakorlati lehetőségei

Szakedolgozatom gyakorlati részében Id. Pieter Breughel Gyermekjátékok című képét dolgoztam fel játékos, kreatív formában. A kép feldolgozását egy hosszabb időszávot átölelő projekt tevékenységben képzeletem el, amelyben a Hetyeni Általános Iskola főleg alsó tagozatos tanulói vettek részt.

1. ábra Id. Pieter Breughel Gyermekjátékok 1560

Azért választottam ezt a festményt, mert tanítóként és szülőként úgy érzem a gyermeknevelésnek nagyon fontos része a játék. Játékra kell nevelnünk a gyerekeket, és játékkal is nevelnünk kell őket! Jean Piaget szerint a gyerekek pszichiés fejlődésében és az intellektus kialakulásában fontos szerepe van a játéknak. Piaget különböző stádiumokat, szakaszokat nevez meg a játékfejlődésben, ami szorosan összefügg az intellektus fejlődésével. Ezekben a szakaszokban különböző sémákkal ismerkedik meg a gyerek, azokat építi be a már meglévő sémáiba. A szimbólumképzés kettő és hét éves kor között, míg a szabályalkotás, testi és szellemi képességek bizonyítása hét és kilenc év között jelenik meg a játékfejlődésben,

amelyben meghatározó helyet foglal el az utánzás is⁴⁸. Piaget játékelméletét rávetítve a képre, megtaláljuk a különböző korszakokat és játéktípusokat: Utánzás az esküvői menetben, babázásban jelenik meg, a testi képességek összemérése, pl. a kötélhúzásban, birkózásban, zsip-zsup játéknál jelenik meg a festményem. Ezek a korcsoportokhoz kötött játéktípusok, stádiumok is jól mutatják, hogy milyen korosztály jelenik meg a képen. Leginkább hétéves kortól feljebb terjedő gyermekek jelenített meg Breughel festményén.

Ami még fontos számomra Piage játékelméletével kapcsolatban az a játék és az alkotás kapcsolata. Az alkotás egy önjutalmazó tevékenység és a játék is, ez főleg a kis korban egy önjutalmazó folyamat. Azért játszunk, hogy létre hozzunk valamit, az alkotás folyamatára levetítve pedig azért festek, mert jól esik. Tehát az örömszerzés a fő cél, mi közben az alkotás/játszás folyamata alatt rengeteg fejlesztő folyamat, mint szociális képességek fejlesztése és készségfejlesztése is végbemegy a gyerekekben.

A festmény különböző játéktípusokat jelenít meg számunkra. Sokat már nem ismerünk, vagy nem játszunk, de ihletet adnak, és megmutatják számunkra, hogy játszani jó! A festményen nem minden tevékenység játék a szó szoros értelmében. A legtöbbet ma is játsszák, többet beazonosították, míg a többi a huszadik századra már nem ismerhető fel. Észak-Európa flamand területén belül egy szervezet nagy munkát végez annak érdekében, hogy megóvjon a feledéstől sok játékot, melyek Brueghel festményén láthatók.

A kép segítségével szerettem volna közelebb hozni a gyerekekhez a művészetet, úgy, hogy a kép kapcsán, olyan projekt alapú foglalkozástervet készítek elő, amelyeken megismerkednek a festménnyel, felépítésével, elkészítjük a másolatát, megismerkedünk még több a festményen látható játékkal, és el is játsszuk azokat, amelyek legjobban tetszenek a tanulóknak. A kép korszakot ábrázoló technikáját tovább gondolva szeretném a jelen gyermekeinek játékaival is kiegészíteni a képet.

Az összes foglalkozás alatt fotódokumentációt készítek s végül eljátszott játékok fényképeiből elkészítjük a kollázs munkát, saját parafrázisunkat a Breughel kép alapján.

⁴⁸ Jean Piaget : *Szimbólumképzés a gyermekkorban : utánzás, játék és álom, a kép és ábrázolása*

V.2. A projektmunka menete

A kép feldolgozását különböző stádiumokra és foglalkozás típusokra osztottam fel, amit a tanév folyamán különböző időszakokban és órák keretein belül végeztünk el.

- Az első szakaszban egy prezentációs óra keretein belül, megismertettem a gyerekeket a festménnyel, a festővel, a korszakkal, amiben élt és alkotott. Felkeltem a gyerekek érdeklődését egy előadás segítségével kivetített a kép reprodukciójának bemutatásával és a játékok valamint a ránk váró feladatok ismertetésével, amivel majd a tanév folyamán elemezzük, feldolgozzuk, és újra alkotjuk magát a festményt.

- A második szakaszban megismertettem a tanulókat a négyzetrácsos másolási technikával. A festményt egy papírlapra másoltuk át. Az első órán a másolat alapját képező rajzot, amit már körvonalakban előkészítettem, a gyerekekkel fejeztük be, hogy minden munkafolyamatból kivegyék a részüket. A foglalkozás második részében elkezdtük a kép színeinek elemzését és a kép festését. Ezen az órán a képen kiválasztottuk azokat a részeket, melyeken vidámabb világosabb színeket használt a festő, és ezeket színes ceruzával és zsírkrétával színeztük ki.

- A harmadik szakaszban folytattuk a gyakorlati munkát. Az első foglalkozáson folytattuk a kép festését, vizes alapú festékekkel. Érdekesnek találták a gyerekek azt, hogy nemcsak ecsettel, de szivaccsal és fültisztító pálcikával is dolgoztunk. A színeket közösen próbáltuk a megfelelő árnyalatra kikeverni, ezzel is igazodva az alaptanterv tananyagához a színismereti és színkeverési témakörhöz⁴⁹. Felhívtam a figyelmüket a képalkotás elengedhetetlen alapelemeire: a perspektíva szabályaira (perspektív ábrázolás érzékelteti legjobban a térbeliséget), vagy arra, hogy a színeket hogyan kell alkalmazni a képkülönböző részein, hol kell erősebb és hol halványabb árnyalatokat használni. A képnek voltak olyan részei festés szempontjából, ami a gyerekek számára nehezebbnek bizonyultak. Ezek például az épületek festése volt. Itt igyekeztem én színezni, hogy minél élet hűbb másolat szülessen.

Ezután következett egy hosszabb folyamat, a játékok megismertetése, eljátszása, és közben a dokumentálása egyben. Ez az időszak októbertől egészen áprilisig tartott. A játékokat nem csak a tanórák kereteibe illesztettem be, és nem csak az alsó tagozatos tanulók vettek benne részt. A napközis foglalkozásokon és a szünetekben is sokat játszottunk, ha az időjárás megengedte. A festményen, vannak olyan játékok ábrázolva, amelyek túl durvák. Természetesen azokat nem játszottuk el, kihagytuk, és vannak olyanok, amelyek nem az alsós korosztály fizikai képességeinek megfelelőek. Például, a Kötélhúzás vagy a Gólya viszi a fiát, ahol egymást kell vinni, de a bakugrás, vagy a fára mászás sem ment egyszerűen a kisebbeknek.

⁴⁹ ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ початкової освіти

• Az utolsó foglalkozás alkalmával, a gyerekekkel elkészítettük a Breughel kép általunk átgondolt változatát, egy érdekes képalkotási technikával. Több rétegben, átlátszó fedő fóliára ragasztottuk fel a gyerekek által eljátszott játékokat, tevékenységeket.

Megbeszéltük, milyen munkát végeztünk a tanév folyamán a festménnyel kapcsolatban. Majd elkezdtek a fedőfóliára felragasztani azokat a képeket amelyeken a kedvenc elfoglaltságuk vagy játékokuk van.

1. Az első fóliára nagyon kevés képet került, ezek között voltak azok az elfoglaltságok amelyeken a telefonnal, a számítógéppel játszottak esetleg birkóztak vagy bicikliztek a gyerekek, mint a jelenkori játékok karképei.

2. Második fóliára ragasztottuk fel azokról a játékról készült képeket, amelyeket már ismertek és már játszottak is akár az iskolában, vagy otthon és szerepelt az eredeti képen, vagy hasonló formában megjelenik rajta valami,.

3. A harmadik, utolsó fólián az általam megismertetett játékokat láthatjuk, ezek kifejezetten az eredeti képről átvett és eljátszott játékok voltak.

Így alkottuk meg a Breughel festmény saját Gyermekjátékok című alkotásunkat, ami nem lemásolva, hanem átgondolva mai köntösbe öltöztetve készült el. Ezzel a munkafolyamattal és alkotói folyamattal kapcsolatban egy parafrázist⁵⁰ készítettünk Breughel Gyermekjátékok képéről.

⁵⁰ parafrázis- átdolgozás, átfogalmazás. *Kulturális Enciklopédia*

V.3. A foglalkozások leírása

Első bevezető óra forgatókönyve, előkészületek leírása

Az első foglalkozás a szakdolgozatom témájával kapcsolatban 2018. október 25-én volt. A projekt feladat előkészítése képen, a foglalkozáson megismertettem a gyerekeket a festőművésszel, a korszakkal amiben élt és alkotott, valamint a festménnyel, annak főbb szerkezeti felépítésével. Ezen az elméleti órán egy diavetítéssel kiegészített előadás keretein belül bemutattam a festmény reprodukcióját. Közös elemztük a képet, majd megbeszéltük a gyerekekkel milyen munkát végeztünk a képpel kapcsolatban az elmúlt tanévben, és be is mutattam azokat a játékokat a festményről kivágott képrészlettel együtt, amit már eljátszottunk korábban.

Ezen a foglalkozáson jelen voltak az alsó osztályos tanulók (24 tanuló), és iskolánk helyettes igazgatója.

A FOGLALKOZÁS MENETE

1. Szervezési feladatok

2. Téma és cél közlése

A mai foglalkozáson Id. Pieter Brueghel „Gyermekjátékok” című képével fogunk foglalkozni. Érdekes dolgokat fogok elárulni a képről, a festőről és az előttünk álló feladatokról a festménnyel kapcsolatban.

3. Fő rész

a) A kép és a festő bemutatása.

2. ábra A festmény bemutatása történetének ismertetése

A bevezető beszédben a kép eredetéről, az adott korszakról és a festőről beszéltem. Elmondtam, hogy a képet Id. Pieter Brueghel festette, aki a neves flamand festőcsalád első, legjelentősebb tagja. Brueghel humanista és reneszánsz festő volt. Rajza, metszetei, életképei tették őt ismertté. A „Gyermekjátékok” című festményét fatáblára festette olajfestéssel. A kép 1559–60-ban készült. A festmény jelenleg a Bécsi Szépművészeti Múzeum galériájában található.

A festményen a cselekmény egy korabeli városka utcáján játszódik. A kép egyik részén a város eltűnik, és feltűnik a falusi közeg, a földek, a folyó, egy falucska. A másik oldalon egy

utcában folytatódik a város, ami messzire vezet, talán egy templom vagy városháza van az út végén. A kép nem utal tényleges eseményre. Egy életkép, ami valószínűleg sosem történt így. Ez a kép inkább felsorolást ad az ábrázolt tárgyokról, személyekről, gyermekjátékokról és arról a korról, amelyben élt a festő.⁵¹

Ebben a korban a gyerekekre úgy tekintettek, mint kicsiny felnőttekre, és a képen sem határolhatók el azok a tevékenységek, amit csak gyerekek végezhettek. A művész egy olyan perspektívát alkotott, amely azt teszi lehetővé, hogy minden egyes cselekmény jól látható és felismerhető legyen. A város részletesen kétszázötven gyermeket láthatunk, akik önfeledten játszanak. Egyik játékot sem emelte ki, vagy helyezte a másik fölé a mester. Mint látjátok, a gyerekek úgy vannak megfestve mintha fentről, madártávlatból néznénk őket. A távolban kisebbek a gyerekek, de a ruhájuk ugyan olyan élénk, mint az előtérben lévőké.

A gyerekek nem véletlen szerűen vannak a festményen elhelyezve. Elöl legyező szerűen oszlanak szét a bal alsó sarokból kiindulva, s ezért vonzzák a tekintetet. Mögöttük az utcán a fiatalok kisebb csoportját láthatjuk. A gyerekek arca ugyanolyan, a ruhájuk sem sokban különbözik. Mint látjátok a festő nem használ élénk színeket még sincs két egyforma gyerek az alkotáson. Hasonlóság inkább a mozgásukban van, hogy felismerjük, milyen játékot játszanak.

A gyermekek, ebben a korszakban, míg el nem érték az iskoláskort, az utcán játszottak, a szegényebbek azért, mert nem volt otthon hely, a gazdagok pedig azért, hogy be ne piszkítsák a házat. Ezért az utcákon mindig sok gyerek volt. Itt több korosztályt is megfigyelhetünk. Láthatjuk, hogy az utcai játék általában garázdasággal és fegyelmezetlenséggel párosul. Itt például durva játékokat is játszanak kést dobálnak, vagy éppen verekedést. Ez a festmény ezt nagyon jól megörökíti. A művész olyan részletességgel ábrázolja a gyerekeket és a cselekményeket, hogy kortörténeti dokumentumként is megállja a helyét. Olyan részletesen mutatja be az akkori helyzetet, játékokat, hogy hasonló még írásban sem maradt ránk. A festményen 84 különféle cselekvést látunk. De nem csupán játékok ábrázolását látjuk, hanem például a testedzés korabeli módjait is megismerhetjük, olyanokat is, mint a máig fennmaradt golyózás vagy bigézés. Jól elkülöníthetők az utánzásra épülő tevékenységek, például keresztelő, esküvői menet, lovagi torna és a hagyományos gyerekjátékok, mint a babázás, csigázás, szélmalom, szappanbuborék-fújás.⁵²

b) Az ismeretek felidézése

Ezek az információk nagyon tetszettek a gyerekeknek és nagyon várták, milyen munkát fogunk végezni a képpel kapcsolatban.

⁵¹ Schlakker Eszter Schlakker Eszter *Id. Pieter Brueghel: Gyermekjátékok című festményének elemzése.*[15.bekezdés]

⁵² Endrődy-Nagy Orsolya *Gyermekkép a 16. századi Németalföldön idősebb Pieter Brueghel művein* [142.oldal]

Az elmúlt tanévben már megismerkedtünk egy néhány játékkal a festményről. Bemutattam az elmúlt tanévben készült képeket, megbeszéltük milyen játékokat játszottunk el. Melyek voltak azok, amelyeket ismertek s melyik tetszett nekik a legjobban ezek közül és miért. Voltak olyan játékok, amit a tanórák keretein belül is tudunk játszani, hogy egy kicsit megmozgassam őket. Ilyen volt a vonatozás, vagy a torna. Felelevenítettük melyek voltak azok a játékok, amiket együtt tanultunk meg. A legtöbben azokat szerették, amihez valamilyen eszközre volt szükség. Ez lehetett akár egy gyerekhangszer, vagy egy sál, ahhoz hogy bekössük a szemüket a fogócskához. Kedvelték a teke játékot, és a szerepjátékokat is.

3. ábra Kiválasztott játékok bemutatása és megbeszélése

c) A kép felnagyított másolatának bemutatása

Az eddig elvégzett munka ismertetése felelevenítése után, elmondtam, hogy az egész festményt el fogjuk együtt készíteni különböző technikákkal. Először a felnagyított képet, amit én már majdnem teljesen elkészítettem ki fogjuk festeni. Több féle festéssel, színező eszközzel fogunk dolgozni. Ezeket az eszközöket már mindenki ismeri és használjuk is a rajz órákon. Ceruzával, zsírkrétával, vízfestéssel fogunk színezni. Amikor elkészül a kép másolata, akkor az általunk eljátszott játékokat, amelyeket fotókon meg fogok örökíteni, ráhelyezzük egy fedő fóliára, és végül így készül majd el a saját „Gyermekjátékok” képünk.

Nagyon tetszett nekik a terv, és kíváncsiak voltak rá, hogyan fogjuk együtt megvalósítani. Érdeklődve figyelték mit fogunk együtt csinálni, mi lesz az ő dolguk a projekt folyamán.

Bemutattam a festmény felnagyított élethű másolatát, amit négyzet rácsos technikával készítettem el, és amin még együtt is fogunk

4. ábra A kép négyzetrácsos technikával elkészített, felnagyított másolata

dolgozni, hogy minden munkafolyamatból kivehessék a részüket a gyerekek. Ezt a technikát, amivel felnagyítottam a képet a következő foglalkozáson fogom megismertetni.

Az óra végén a projektor segítségével rávetítettük a festményt a négyzetrácsos technikával lemásolt rajzra, hogy lássák a gyerekek, milyen pontossággal át lehet másolni bármilyen képet ilyen módon, és hogy el tudják képzelni milyen is lesz a képünk ha a munka végére érünk.

4. Befejező rész

A foglalkozás végén összefoglaltuk, miről beszéltünk és mi újat tanultak. Elmondtam a tanulóknak, hogy a következő foglalkozás alkalmával mit fogunk csinálni, hogyan folytatjuk majd a munkát. Mivel a rajz és munka órákat nagyon szeretik ezért már arról kérdeztek mikor fogunk festeni.

Zárásként pedig megkérdeztem tőlük, hogy számukra mit is jelent a játék. Legtöbben erre a kérdésre úgy feleltek, ahogy vártam. Többen említették azt, hogy szeretnek a telefontal játszani, vagy a számítógéppel. Azonban még a mozgásos játékokat a focit a fogócskát vagy a biciklizést is ide sorolták. A lányok a babázást szeretik, valamint a szerepjátékokat. Náluk is a telefon vagy a számítógépes játékok állnak az első helyen. Abban egyetértettek, hogy a tanórán mindig örülnek, ha valamilyen érdekes játékkal próbálom őket felrázni, vagy pihentetni..

Második óra menete, gyakorlati másolási kifestés

A foglalkozás időpontja 2018. november 8.

A projekt második foglalkozását a második osztályban folytattuk, a rajz óra keretein belül, 10 tanulóval.

Ezen a foglalkozáson részletesen átvettük a négyzetrácsos másolási technikát. A kiválasztott festmény reprodukcióját vettem alapul és másoltam át egy íves papírra. Ezzel a másolási technikával átvittem az eredeti kép főbb kontúrjait, hogy a reprodukcióra felrajzolt négyzetrács arányait követve ugyanannyi sor és oszlop kerüljön arányaiban megfelelő nagyításban az íves papírra. Így pontosan követve a megszámozott sorokat és oszlopokat vettük alapul a másoláshoz. A gyerekek ezt a technikát elsajátították, és azt szerettem volna, hogy ők is részt vegyenek ebben a rajzolási folyamatban ezért ők fejezték be segítségemmel a reprodukció lerajzolását. Ezután a kép festése következett, amihez olyan eszközöket használtunk, amely az iskolai vizuális nevelésben a módszertan része. Megismertettem a gyerekeket a festmény színeivel és elkezdtük a festeni a képet

A FOGLALKOZÁS MENETE

1. Osztályszervezés

A csengő előtt elmondom a tanulóknak, hogy a mai órán nem lesz szükségük a rajz füzetekre, mert közösen fogunk dolgozni egy alkotáson.

2. Téma és cél közlése

Ma együtt kifestjük különböző eszközökkel a Pieter Breugel festményének felnagyított másolatát. Az eszközöket már kikészítettem az asztalra. Ezek közül ma a színes ceruzákat és a zsírkrétát fogjuk használni.

5. ábra Színezéshez használható eszközök bemutatása

3. A tudás időszerűsítése.

Az óra elismételtük a másolási technikával kapcsolatban korábbi órán elhangzottak és bemutattam a diasor ehhez kapcsolódó részeit. megismételtük az új ismereteket, amiket akkor megtanultatok mind a festőről ,mind a festményről.

Az általam lerajzolt képre rávetítettük a festményt hogy lássátok, a kép arányai és minden rajta feltüntetett épület megegyezik az eredetivel. Ceruzával halványan elkészítettem a rácsot a festményről készült fényképre 2 centiméteres négyzetekre osztva,majd a A0 papírra, olyan méretre nagyobbítottam a négyzetek méreteit, hogy ugyan annyi oszlopot és sort kapjak a nagy papíron mint az A/4 méretű fényképre rajzoltam.

Beszéltünk a kép szerkezeti felépítéséről, és arról, hogy mik a perspektíva szabályai. Perspektíva szónak konkrét és átvitt értelemben is többféle jelentése van. A szó a latin perspicere (keresztülrát, átlát) származéka, s a képzőművészetbe gyaníthatóan úgy került be, hogy a falfestményeken, a falra akasztott táblaképeken ábrázolt tér látványának valóságosságát fejezték ki vele: olyan, mintha a tájat magát az ablakon keresztül szemlélnénk.

A perspektíva szabályainak megfelelően szerkesztett képen megkülönböztethető a részletek távolsága (távlat), a kép mélysége⁵³. A kép háromdimenziós. A házak, a kerítés, a végtelenbe vezető út mind perspektívában jelenik meg. A közelebbi gyerekek nagyobbak, a távolabbiak egyre kisebbek. Az egész jelenetet felülről, madártávlatból szemléljük. Mi az a látóhatár,vagy horizont. A horizont görög eredetű szó, amelynek jelentése egy olyan vonal, amelyen az ég és a föld összeérni látszik. Ezt a vonalat megkeressük a képen. Az eredeti festmény kényképén és az általam elkészített másolaton is.

4. Fő rész

A munka elkezdése előtt a mágneses táblára helyeztem az általam elkészített rajzot , amin egy néhány fontos elemet nem fejeztem be. Azt szerettem volna, hogy a gyerekek minden munkafolyamatból kivegyék a részüket.

A kerítés alsó részét nem rajzoltam

meg,aztán az épület oszlopait nem fejeztem be. És volt olyan, hogy ők keresték mi is hiányzik

6. ábra A négyzetrácsos technikával lerajzolt képen ábrázolt épület rajzolásának befejezése

⁵³ Масол, Гайдамака, Очеретяна, Колотило *Мистецтво* 2 клас

még a rajzról. A hordókat is együtt rajzoltuk meg az előtérben. A gyerekeket nagyon lekötötte ez a munkafolyamat és mindenki szerette volna kivennia részét mindenből.

Az utasításaim segítségével sikerült elkészíteni a rajzot.

Az elkészült képet aztán elkezdünk színezni.

Megbeszéltük a fénykép alapján, hogy meik részét a festménynek hogyan is fogjuk

színezni. Felosztottuk különböző részekre a a rajzot és elkezdjük a festést. A képet négy részre lehet bontani, amit főleg az utak és a házak határoznak meg, valamint a kerítés és egy óriási gerenda vonala.

7. ábra A négyzetrácsos technikával lerajzolt képen látható kerítés befejezése

A mű színei olyanok, amik a gyermeki tevékenységekre is jellemzőek: színes és gazdag a színvilága. A városi tér kevésbé élénk színű, mint a tájkép a bal felső részen. De a gyerekek mindenhol élénk ruhákban játszanak. A festő a meleg színeket részesítette előnyben. Nincsenek olyan szereplők vagy tevékenységek, amiket másmilyen vagy élénkebb színekkel kiemelt volna.⁵⁴

A színértékek inkább a világosabb felé orientálódnak, kivéve a bal alsó és a jobb felső sarkoknál. Főleg a térbeliséget határozzák meg, az árnyékban lévő területek sötétebbek.

8. ábra Kép színezése zsírkrétaival

A bal felső sarokban zsírkrétaival kezdtük a munkát. Itt a folyót és a füves részt festették ki a gyerekek majd hasonló színekre festették a jobb alsó sarát is a képnek. Ezután ceruzával

⁵⁴ Schlakker Eszter Schlakker Eszter *Id. Pieter Brueghel: Gyermekjátékok című festményének elemzése.*[19.bekezdés]

folytatták a gyerekek a munkát. Kiszínezték a fák törzsét a kerítést. Tetszett mindenkinek a munka , és nem maradt ki senki az alkotás folyamatából. A vizuális nevelés órákon a gyerekek szintén gyakran festenek színes ceruzával és néha zsírkrétával is, ezért ez nem okozott számukra nehézséget. Minden tanuló kivette a részét a színezésből.⁵⁵

9. ábra A kép színezése ceruzával

A festményünk elkészítésének első foglalkozásán zsírkrétával és színes ceruzával dolgoztunk.

5. Befejező rész.

Összegeztük a gyerekekkel azt, amit az órán csináltunk . Megbeszéltük mi tetszett nekik a legjobban, és miért. Mit várnak a folytatástól , a következő foglalkozástól. Mi újat tanultak a foglalkozáson és milyen fogalmakkal ismerkedtek meg. Mi az a perspektíva és a látóhatár...

⁵⁵ Масол, Гайдамака, Колотило *Мистецтво* 1 клас 2018

Harmadik óra menet, gyakorlati festés vizes alapu festékekkel

A foglalkozás időpontja 2018 november 26.

A foglalkozás helyszíne a Hetyeni Általános Iskola 2. osztálya Az osztály létszáma 10 gyerek. A harmadik foglalkozáson tovább folytattuk a kép színezését. Vizes alapu festékeket fogunk használni az órán és különböző eszközöket a festéshez. Nem csak ecsetet de szivacsot és fültisztító pálcikákat is. A foglalkozás alatt szeretném megismertetni a gyerekekkel a színek kikeverésének módját. A kép másolása közben arra szeretnék törekedni, hogy minél hasonlóbb színárnyalatokat alkossunk, mint amelyet a festő használt az eredeti festményen.

A FOGLALKOZÁS MENETE

1. Osztályszervezés

2. A tudás időszerűsítése

-Milyen munkát végeztünk a képpel a múlt foglalkozás alkalmával?

-Ceruzával és zsírkrétával színeztük ki egy néhány részen.

3. Téma és cél közlése

Ma vize alapú festékekkel fogjuk színezni a képünket és remélem be is tudjuk fejezni a munkát.

4. Fő rész

A múlt órán kifestettük a képünk egyes részeit ceruzával és zsírkrétával. Ma vizes alapú festékekkel fogunk dolgozni.

a) Festés fültisztító pálcikákkal

(Előkészítettem a szükséges eszközöket).

A fák lombját egy újabb festési technikával festettük. 10-12 fültisztító pálcikát összekötöttünk, amit előre bekevert vízfestékbe mártottunk és azt nyomkodták a papírra. Ezt mindenki ki szeretne volna próbálni. Ezután következett a városi épületek és a főtér kifestése. Az épületek festése közben nem csak ecsettel dolgoztunk hanem szivaccsal is ezzel az eszközzel ezen az órán ismerkedtek meg a gyerekek, és nagyon tetszett nekik.

a) festés ecsettel, szivaccsal

10. ábra A fák lombjának a kifestése fültisztító pálcikákkal

11. ábra Festés vizes alapú festékekkel

A munkával nagyon jól haladtunk .Festés közben beszélünk a színekről . Megpróbáltuk azokat az árnyalatokat kikeverni , amelyeket a festő is használt a képen. Felhívtam a gyerekek figyelmét arra, hogy például a fő épület más-más oldala mennyire eltérő árnyalatú. Az árnyékok esését is megfigyeltük és közösen színeztük. Ezen az órán legnagyobb felületet a szivacsos ecsettel festették a gyerekek .

5. Befejező rész

Az óra végén elmondtam mi a következő lépés ahhoz, hogy elkészülhessen a saját képünk a Breughel festmény alapján. Nagyon tetszett nekik az, hogy ennyi új játékkal fognak még megismerkedni. Elmondtam , hogy a játékok játszása alatt, mindent le is fényképezek , majd az elkészült képre együtt fogjuk ráhelyezni a fényképeket a megfelelő helyre, hogy minél hasonlóbb képet alkossunk az eredetihez.

Játszunk és dokumentálunk

A projektmunkánknak azt a részét, amiben a legtöbb játékkal megismertetem a tanulókat, több foglalkozás alkalmával tudtuk elkészíteni szinte az egész tanév folyamán. Ebben a munkában nem csak az alsós tanulók vettek részt, hanem az ötödik hatodik osztályosokat is bevontam a munkába. Mivel a felsőbb osztályokban is tanítok, a művészet és a rajz órákon, ezért úgy gondoltam ez érdekes lesz a számukra is. Ezt a munkát a vizuális nevelés órákon a napközis foglalkozásokon és a torna órákon végeztük a kicsikkel. Amikor az időjárás megengedte, ugyanis ez nagyban befolyásolta a munkánkat. A gyerekek nagyon élvezték az egész folyamatot. Sok új játékkal ismerkedtek meg. (a játékok leírása a mellékletben található)

12. ábra Játékok minden évszakban

A Breughel kép parafrázisa, saját olvasatunk gyakorlati elkészítése

A Breughel kép parafrázisa, saját olvasatunk gyakorlati elkészítése 2019. április 27 én történt, iskolánk 24 alsó tagozatos tanulóival. Az egész évi munkák felidézésével, szerettem volna megismételni és megnézni , mi az amit megjegyeztek a gyerekek a foglalkozásokon tanultakból. Majd egy újszerű képalkotási technikával ismerttettem meg őket. Fóliát használtam arra, hogy a képre helyezzem a játékokról és a gyerekekről készült méretarányos fotókat. A fóliát három rétegben használtam. A célom azt volt ezzel, hogy úgy helyezzük fel a képeket, amelyek róluk készültek valamilyen tevékenység közben, hogy az általuk legérdekesebbnek és legfontosabbnak tartott foglalkozásokkal, játékokkal kezdtük megtölteni a festményünket. Így került az első réteg fóliára az a néhány fotó , ahol számítógépeznek, vagy telefonoznak, esetleg bicikliznek vagy birkóznak, verekednek. Ezzel azt szerettem volna szemléltetni, mennyire megváltozott a gyerekek érdeklődési köre. A következő fóliára kerültek azok a játékok, amelyeket felismertek a gyerekek a festményről . A harmadikra ragasztottuk azokat a, amelyeket velem együtt ismertek meg és játszottak el. Így készült el Breughel festmény parafrázisa a mi olvasatunkban.

ZÁRÓ FOGLALKOZÁS MENETE

1. Szervezési feladatok.

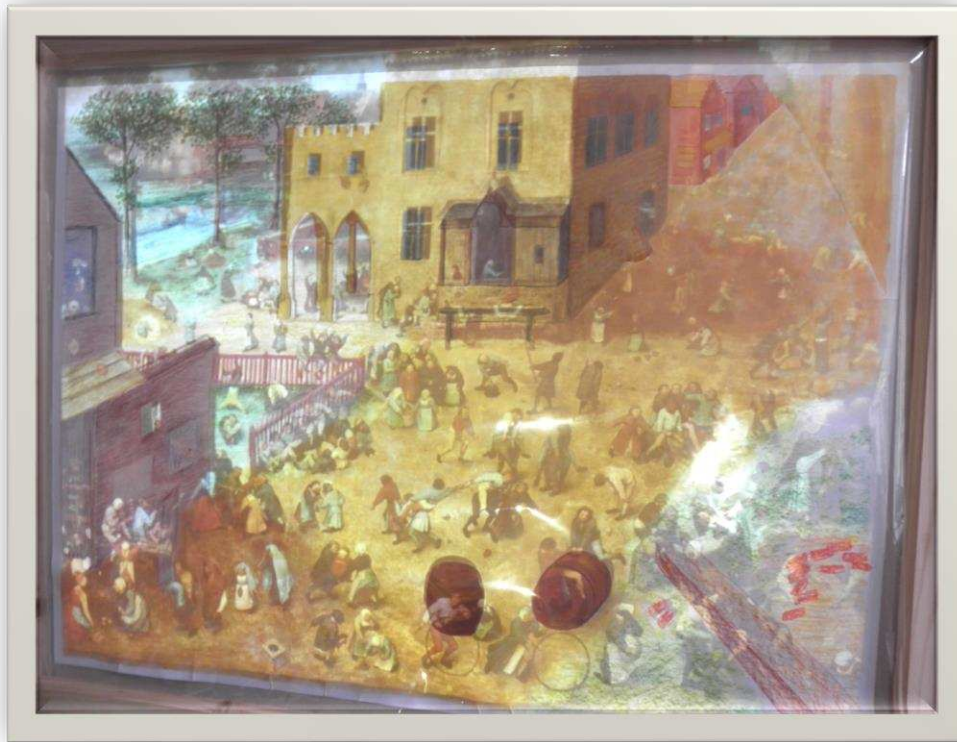
2. Téma és cél közlése

Elmondom a tanulóknak , hogy ezen a foglalkozáson elkészítjük a saját Breugel festményünk másolatát, amire az egész tanév folyamán készültünk.

3. Fő rész

a) A festmény rávetítése a rajzra

A projektor segítségével rávetítettem az elkészült felnagyított másolatunkra az eredeti festményt, hogy a gyerekek lássák hogy az általunk lerajzolt és kifestett kép arányaiban megegyezik az eredeti festménnyel. Ez felkeltette az érdeklődésüket. Elmondtam, hogy most elkészítjük a saját festményünket ,a fényképeinkkel, amiket róluk készítettem, és amire készültünk szinte az egész tanév folyamán.

13. ábra A festmény rávetítése az általunk elkészített képre

b) A kép kifestési folyamatának a bemutatása

Röviden elmeséltem és prezentáltam a gyerekeknek, hogy hogyan is történt a kép lerajzolása és kifestése. Kivetítettem azokat a képeket, amelyek éppen a festési folyamatokat ábrázolják, majd elkezdtek az alkotó munkát.

14. ábra A kép átrajzolása négyzetrácsos technikával

b) A kép elkészítése

A képünk mellé kivetítettem az eredeti festményt, hogy a gyerekek tudják mihez hasonlítani a munkájukat, és oda helyezhessék a játékokat ábrázoló fényképeket, ahol az eredetin is látható

15. ábra Az első fedőfólia elkészítése

Az első fólia elkészítése

A következő kérdésekkel kezdtük meg a munkát:

Mi a kedvenc időtöltésetek? Mit szerettek csinálni a szabadidőtökben?

Ez a számítógépezés, biciklizés, telefonozás, birkózás...

Elkezdtek felragasztani a képeket amin számítógépeznek, telefonnal játszanak, és amikor felkerültek az általuk felsorolt kedvenc elfoglaltságukat ábrázoló képek, megszületett napjaink Breughel festménye. Ezzel az elkészült festmény parafrázissal, szerettem volna bemutatni, hogy napjainkban mennyire megváltozott a gyerekek érdeklődési köre.

Ezen a változaton csak egy néhány gyerek játszik a képen a többiek a házakban, a számítógépek vagy televízió előtt ülnek. S ennek a megállapításnak mindenki igazat adott, hogy ez valójában napjainkban így történik. Egyetértettek azzal is, hogy hamarosan már alig fogják ismerni a gyerekek ezeket a több száz éve ismert és játszott játékokat.

16. ábra A második fedőfólia elkészítése

Munka a második fóliára

Majd arról beszéltünk itt az iskolában milyen játékokat játszanak szívesen. Miket játszunk az órákon, vagy az udvaron a szünetek vagy a tornaórákon. Itt került a képünkre az” Erre csörög a dió”, vagy a „ Bújj, bújj zöld ág” játékok, a „Gólya viszi a fiát”, vagy a csimpaszkodás a tornaszeren.

És lassan kezdett benépesedni a képük. Minden alkalommal megkerestük az adott játék vagy tevékenység eredeti helyét és úgy ragasztották fel a képet a gyerekek. A képünk megtelt élettől és egyre jobban kezdett hasonlítani az eredeti festményhez. Igyekeztem azokat a gyerekeket megkérni, hogy segítsenek, akik éppen a képen voltak, így még érdekesebb volt számukra ez a feladat. Minden tanuló sorra került az alkotó munkában.

17. ábra A játékok pontos helyének megkeresése

Harmadik fedőfólia elkészítése

A harmadik fóliára kerültek azok a játékok, amelyeket ritkábban játszanak a gyerekek, vagy együtt tanultuk meg a játék szabályait és játszottuk el azokat. Ezek többek között a „Vesszőfutás”, a „Lakodalmas menet”, a „Kötélhúzás”, „Hordón egyensúlyozás”...

18. ábra A Breughel festmény és az általunk elkészített kép összehasonlítása

És lassan minden fotó felkerült a képre.

Az elkészült művet mindenki megnézte közelebbről, sőt még a felsős tanulók és iskolánk tanárai is kíváncsian nézegették.

19. ábra A kép készítői és csodálói

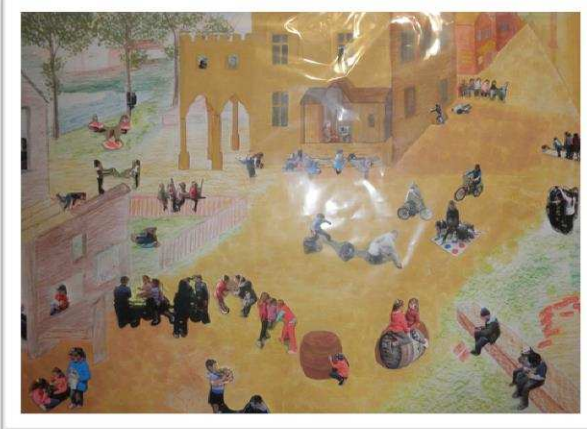
A KÉP FELDOLGOZÁSÁNAK FOLYAMAT TÁBLÁZATA
A JÁTÉKOKCSOPORTOK FÓLIÁINAK EGYÜTTES KÉPE

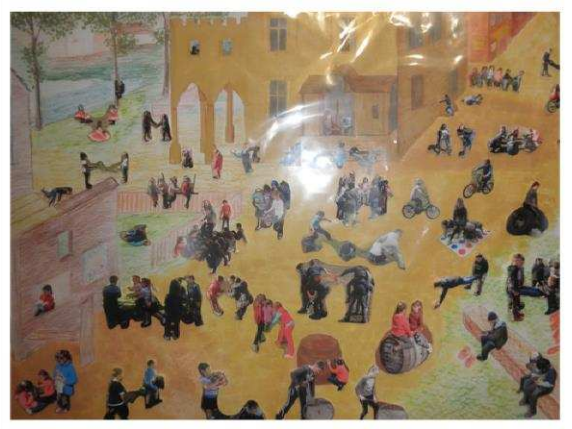
Eredeti kép

Első fólia : Másolt háttér és jelenkori játékok

Második fólia: Közismert játékok

Harmadik fólia: eredeti képről felismert és eljátszott játékok

Összegzés

A gyermeki lét megítélése sok mindentől függ: társadalmi és szociális tényezők, a politikai helyzet, kultúrkör, földrajzi elhelyezkedés, vallási hovatartozás, stb. Ezzel a témakörrel a művészetben is sokan foglalkoznak, a szakdolgozatomban ezt vizsgálom. Az általam bemutatott és kiválasztott művészek, alkotók a történelem során végbemenő változásokat és a gyermekléttel kapcsolatos korszakot örökítették meg munkáikon.

Kutatásom alatt hamar rájöttem, hogy kifejezetten a játszó gyermek ábrázolása az, ami jobban érdekel. Úgy gondoltam, érdekes lehet egy olyan foglalkozást elkészíteni, amelyben a mai gyermekek a régi kor játékaival ismerkedhetnek meg. Rájöhetnek, hogy már több száz éve is játszották azokat a játékokat, amelyeket napjainkban is. Ehhez a feladathoz választottam ki id. Pieter Brueghel „*Gyermekjátékok*” című képét, amelyen a művész 250 gyermeket ábrázol, akik több mint 80 játékot játszanak.

A kép játékos feldolgozásához azt találtam ki, hogy bemutatom a Brueghel: *Gyermekjátékok* festményét egy előadáson, amikor is közösen tanulmányozom a tanulókkal az összetett képet. A festmény kapcsán olyan foglalkozásterveket készítettem elő, amiben megismerkedünk a festménnyel, felépítésével. Elkészítettük a kép arányos másolatát, eljátszottuk a képen látott játékokat és olyanokat is eljátszottunk, amelyek nem szerepeltek a képen, de ők szeretik játszani. Az összes foglalkozás alatt fotódokumentációt készítettem. Az eljátszott játékok fényképeiből elkészítettünk egy olyan „több rétegű” kollázs munkát, ami a Brueghel képet eleveníti fel és gondolja tovább.

Leginkább azok a játékok voltak érdekesek számukra, amelyek eljátszásához valamilyen eszközre volt szükségünk akár a forgókra, vagy egy sálra, amivel bekötöttük a szemüket. Érdekes volt látni, hogy a szinte teljes tanulási évet átölelő munka nem vált unalmassá számukra és várták, hogy mi lesz ennek az egésznek az eredménye.

A projekt végén elkészült alkotás összetett képet mutat, nemcsak a hasonlóságban, hogy sikerült arányaiban és kompozíciójában feleleveníteni az eredeti képet, de a különbségek is sokat árulnak el a ma gyermekeiről. Az a több mint 450 év, ami a képen játszó gyermekek és a projektben résztvevő tanulók között van sok mindent változtatott a játszási szokásokon. Érdekes volt számomra olyan munkaformában dolgozni a gyerekekkel, ami nem csak egy 45 perces óra keretei közé volt beszorítva, mégis igazodni tudott egy iskolai tanmenet rendszeréhez. Sokat tanultam és bár a szakdolgozatom előtt is rendelkeztem oktatói tapasztalattal ez a gyakorlati tevékenység új ajtókat nyitottam meg előttem.

Резюме

Дитяче існування залежить від багатьох факторів: суспільних і соціальних та політичної ситуації, культурного кола, географічного положення, релігійної належності і т.д. Цією темою в мистецтві займаються багато людей, я досліджую її в своїй роботі. Обрані та представлені мною митці і творці, зобразили у своїх роботах зміни зв'язані з дитячим існуванням, вікові картини, які виникли в історії.

Протягом дослідження скоро переконалася, що саме зображення граючої дитини це те, що мене найбільш цікавить. Думала, цікаво буде підготувати заняття, в якому сучасні діти знайомляться з іграми давніх часів. Вони можуть дізнатися, що багато сотнів років тому, діти грали ті ж ігри, які грають і сьогодні. До цього завдання вибрала картину Пітер Брейгеля: « Дитячі ігри», на якій митець зобразив 250 дітей, які грають більше 80 видів ігр.

До ігрової переробки картини я придумала, що продемонструю картину Брейгеля « Дитячі ігри» на презентації, коли разом з учнями вивчаю складну картину. До живопису підготувала програму заняття, в якій знайомилися з живописною картиною, її структурою, композицією. Приготували пропорційну копію картини, грали ігри, які зображені на картині, а також ігри, яких не має на ній, але діти люблять ці ігри. Протягом усіх занять готувала фотодокументацію. З фотографіями проведених ігр, зробила «багатошаровий» колаж, який нагадує картину Брейгеля з новим переосмисленням.

Найбільш цікавими для них були ігри до яких користувалися допоміжними елементами як вітрячок або шарф, яким зав'язували очі. Цікаво було бачити, що упродовж навчального року їм не стало нудно, а чекали на результат цієї роботи.

В кінці проекту, творіння показує комплексну картину, не тільки у схожості, що вдалося пропорційно відтворити оригінальну картину, а і різницю, з якої багато можна дізнатися про сучасних дітей. За ці 450 років дуже багато змінилося в ігрових звичаях між граючими дітьми на картині та між дітьми, які задіяні у проекті. Цікаво було для мене в такій формі працювати з дітьми, які не стиснені в рамки 45 хвилинного уроку, та могли приспособити до шкільної навчальної системи. Багато вчилася і хоча вже перед дипломною роботою мала досвід вчителя, завдяки цій практичній діяльності для мене відчинилися нові двері.

VI .Melléklet

VI.1.Irodalomjegyzék

Bán Katalin: *Médeia, a gyermekgyilkos az antik görög lélekfogalom tükrében*, STUDIA LITTERARIA, irodalmi és kultúrtudományi folyóirat, Debrecen, 2017/1-4

Letöltés helye: <http://studia.lib.unideb.hu/file/6/59ca009d5499f/szerzo/st7.pdf>

[Letöltés ideje:2018. 01.18]

Boronkai Iván: *Római regék és mondák*, MÓRA kiadó, Budapest, 2018

Letöltés helye: <http://mek.oszk.hu/00600/00692/00692.htm>

[Letöltés ideje:2018. 04.13]

De Mause, Lloyd: *A gyermekkor története*. In: Vajda Zsuzsa - Pukánszky Béla: *A gyermekkor története*(1998):. Szöveggyűjtemény, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 13-41.

Endródy-Nagy Orsolya: *A reneszánsz gyermekképe – a gyermekkép reneszánsza 1455–1517 között Európában – ikonográfiai elemzés 2015 Gyermeknevelés-5.évf.1.sz.2017*

[Letöltés ideje:2018. 01.05]

Endródy-Nagy Orsolya: *id. Pieter Brueghel műveinek ikonográfiai elemzése gyermekkor-történeti aspektusból* in: Lőrincz Ildikó (szerk.): *Európaiság, magyarság Közép-Európában – tanulmánykötet a XIV. Apáczai Napokra*, Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Győr, 2011

Letöltés helye: <http://www.nyme.hu/index.php?id=16557&L=1>,

[Letöltés ideje:2018. 03.13]

Eörsi Anna: *Deus in figura pueri, A gyermek Jézus a középkori és reneszánsz művészetben*: Pannonhalmi Szemle, 1997. V/4 35-46.

[Letöltés ideje:2018. 04.17]

Endródy-Nagy Orsolya: *Gyermekkép a 16. századi Németalföldön idősebb Pieter Brueghel művein* Iskolakultúra - 2010.

Letöltés helye: <http://epa.oszk.hu/00000/00011/00149/pdf/2010-07-08.pdf#page=137>.

[Letöltés ideje:2018. 02.04]

Endródy-Nagy Orsolya: *Középkor és reneszánsz Gyermeknevelés I. évf. 1. szám, 63–72* (2013)

Letöltéshelye:https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/10659/Endrody_kozepkor.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[Letöltés ideje:2018.02.05]

Endródy-Nagy Orsolya: *A reneszánsz gyermekképe – a gyermekkép reneszánsza*

Letöltés helye: <https://www.scribd.com/document/372881414/Endrody-Nagy-Orsolya-Disszertacioja-2015>

[Letöltés ideje:2018.03.22]

dr. Gáspár Ferenc: *Egy „céhen kívüli” kutató portréja* Artmagazin 2013/2. 24-27. o.

Letöltéshelye:http://artmagazin.hu/artmagazin_hirek/nem_mugyujtonek_hanem_mubaratnak_tartom_magam.1618.html

[Letöltés ideje:2018.23.04]

Jean Piaget - Szimbólumképzés a gyermekkorban : utánzás, játék és álom, a kép és ábrázolása / Jean Piaget ; (ford. és a bev. tanulmányt írta Mérei Ferenc) 2. kiadó (Budapest) : Paulus Hungarus : Kairosz, (1999)

Magyar Katolikus Lexikon > G > Gödöllői Művésztelep

Letöltéshelye:<http://lexikon.katolikus.hu/G/G%C3%B6d%C3%B6ll%C5%91i%20M%C5%B1v%C3%A9sztelep.html>

[Letöltés ideje:2018.04.19]

Mászol, Hajdamaka Művészet 1.oszt 2018

Mászol, Hajdamaka Művészet 2.oszt 2018

Hoffmann Zsuzsanna *Antik nevelés* 2009 © Iskolakultúra, 2009 Kiadja a Gondolat Kiadó

Letöltés helye: <http://mek.oszk.hu/08400/08431/08431.pdf>

[Letöltés ideje:2018.02.10]

Péter Lilla *A játékpedagógia története.2008*

Letöltés helye: <https://www.scribd.com/doc/220931579/Jatekpedagogia>

[Letöltés ideje:2018.04.17]

Philippe Ariès: *Gyermek, család, halál* Budapest,. Gondolat 1987

Letöltés helye: http://misc.bibl.u-szeged.hu/13529/1/mp_1988_004_5925_453-455.pdf

[Letöltés ideje:2018.04.17]

Pukánszky Béla - Németh András: *Neveléstörténet 6. A reneszánsz gyermekképe* Pukánszky Béla, Németh András, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. 1996.

Letöltés helye: <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/>

[Letöltés ideje:2018.03.22]

Pukánszky Béla: *Gyermekfelfogás a barokk korban*

Letöltés helye: <http://www.pukanszky.hu/barokk.pdf>

[Letöltés ideje:2018.03.24]

Pukánszky Béla : *A gyermekkor története (kézirat)*

Letöltés helye: http://www.pukanszky.hu/Gyermekkor_2001/2_%C3%93kor.pdf ókor

[Letöltés ideje:2018.03.12]

Pukánszky Béla : *A gyermekkor története (kézirat)*

Letöltéshelye:http://www.pukanszky.hu/Gyermekkor_2001/3_K%C3%B6z%C3%A9pkor%20_%C3%A9s_renesz%C3%A1nsz.pdf középkor

[Letöltés ideje:2018.03.04]

Pukánszky Béla: *A gyermekkor története.* Pedagógus könyvek, Műszaki Kiadó, Budapest, 2001

Révész Emese :*Gödöllői művésztelep életmódja* 2013

Letöltés helye: <http://www.revart.eoldal.hu/cikkek/godolloi-muvesztelep/godolloi-muvesztelep-életmodja.html>

[Letöltés ideje:2018.04.01]

Révész Emese :*Mítosz és valóság. Gyermek a magyar képzőművészetben. In: Gyerek/Kor/Kép.*

Gyermek a magyar képzőművészetben. Budapest Történeti Múzeum, Budapest, 2016, 17-33.

Letöltés helye: <http://www.revart.eoldal.hu/cikkek/gyermek/gyermek-a-magyar-muveszeten.html>

[Letöltés ideje:2018.04.29]

Rose-Marie Frenzel : *Játék közben* Budapest Corvina Kiadó 1979

Schlakker Eszter *Id. Pieter Brueghel: Gyermekjátékok című festményének elemzése*

Letöltéshelye:http://www.tanulasforradalma.hu/wpcontent/uploads/2014/09/Brueghel_Gyermekj%C3%A1t%C3%A9kok.pdf

[Letöltés ideje:2018.04.19.]

Szabó Krisztina: *Az Egészsélet szigete" — életmód és mentalitás a gödöllői művésztelepen*

Letöltés helye: <http://www.lelegzet.hu/archivum/2000/09/2310.hpp.html>

[Letöltés ideje:2018.03.02]

Szász Judit – dr. Péter Lilla: Tanulmányi útmutató 6. félév *Játékpedagógia*

Letöltéshelye:http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Jatekpedagogia/32_a_jtk_fogalma_s_jel_lemzi.html

[Letöltés ideje:2018.05.02]

Támba Renátó: *Az anyaság plasztikus ábrázolása*

Letöltés helye: <http://gyermekkep.blog.hu/page/2>

[Letöltés ideje:2018.01.09]

Támba Renátó: *Gyermekszemlélet a hellenisztikus nagyszobrászatban*

Letöltéshelye:http://gyermekkep.blog.hu/2015/07/13/gyermekszemlelet_a_hellenisztikus_nagyszobraszatban

[Letöltés ideje:2018.02.15]

Támba Renátó: *Gyermek kép : A gyermekábrázolás története a 19. századig* 2015
Letöltéshelye:http://gyermekkep.blog.hu/2015/10/20/a_gyermekabrazolas_tortenete_a_19_szazadig
[Letöltés ideje:2018.04.09]

Tészabó Julia :*A játékszerek történetéből* 2011
Letöltés helye: <http://www.homoludens.hu/node/30282>
[Letöltés ideje:2018.04.29]

Valerie French: *A gyermek hatásának története: ókori mediterrán civilizációk: A gyermekkor története Szöveggyűjtemény* Eötvös József Könyvkiadó Budapest, 1998

Wéber Krisztina: *Szerinted milyenek az angyalok?* KultúrMi 2016
Letöltés helye: <http://www.she.hu/kultur-mi/20161209-angyalok-muveszettortenet-puttok-abrazolas-festmeny-szobor-raffaello.html>
[Letöltés ideje:2018.03.19]

VI.2. Képjegyzék

1.ábra A kezek barlangja. Cueva las Mannos

Letöltés helye: <https://pbs.twimg.com/media/DVXhzzkXUAAtnVs.jpg:large>

[Letöltés ideje:2018. 01. 10.]

2. ábra Nofertiti és Ehnaton gyermekeikkel

Letöltés helye: <http://server.moricz-bp.sulinet.hu/palyazatok/Mecenatura/akademia/Ehnaton.pdf>

[Letöltés ideje:2017.12.15.]

3.ábra Hathor papnő anyjával Hotepheresszel. Mészkörelief, Kr.e. 2400 k.

Letöltés helye: <http://gyermekkep.blog.hu/page/2>

[Letöltés ideje:2017. 12.12.]

4.ábra Ízis Istennő szoptatja Hóruszt

Letöltés helye: <https://www.crianzanatural.com/art/art281.html>

[Letöltés ideje:2018. 01.10.]

5.ábra Vladimiri Istenanya 12. sz.

Letöltés helye: <http://www.hittansuli.hu/galeria/6-oszt%C3%A1ly/034-vlagyimiri-istenanya-ikon>

[Letöltés ideje: 2018.02.11.]

6.ábra Giotto: A betlehemi gyermekgyilkosságok (1304-1306)

Letöltés helye: <https://novaziodaonda.wordpress.com/2010/10/20/o-massacre-dos-inocentes/>

[Letöltés ideje: 2018.02.11.]

7.ábra Arnolfo di Cambio: Madonna gyerekekkel 1310

Letöltés helye: <http://www.thais.it/scultura/sch00577.htm>

[Letöltés ideje: 2018.02.15.]

8.ábra Simone Martini: Madonna Lucignano d'Arbia

Letöltés helye: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Simone_Martini_-_Madonna_and_Child_\(from_Lucignano_d%27Arbia\)_-_WGA21420.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Simone_Martini_-_Madonna_and_Child_(from_Lucignano_d%27Arbia)_-_WGA21420.jpg)

[Letöltés ideje: 2018.03.10.]

9.ábra Andrea Mantegna: Bemutatás a templomban, fogadalmi kép (15. század) (1321)

Letöltés helye: [KÉPhhttp://slideplayer.hu/slide/2195633](http://slideplayer.hu/slide/2195633)

[Letöltés ideje: 2018.03.10.]

10.ábra Leonardo da Vinci: Madonna Benois (1478)

Letöltés helye:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Leonardo_da_Vinci_Benois_Madonna.jpg

[Letöltés ideje: 2018.03.12.]

11.ábra Leonardo da Vinci: Sziklás Madonna (1483-86)

Letöltés helye:

<http://www.openyourmind.gportal.hu/picview.php?prt=87344&gid=531718&index=27>

[Letöltés ideje: 2018.03.18.]

12. ábra Leonardo da Vinci: Sziklás Madonna (1491-1508)

Letöltés helye:

<http://www.openyourmind.gportal.hu/picview.php?prt=87344&gid=531718&index=27>

[Letöltés ideje: 2018.03.18.]

13.ábra Leonardo da Vinci Sixtus Madonna 1513

Letöltés helye: https://en.wikipedia.org/wiki/Sistine_Madonna [Letöltés ideje: 2018.03.02.]

14. ábra Peter Paul Rubens , Brueghel the Elder: Madonna virágkoszorúban Letöltés helye:

https://www.wga.hu/html_m/r/rubens/12religi/43religi.html[Letöltés ideje: 2018.03.02.]

15.ábra Hermész a gyermek Dionüszossal

http://www.irodalmiradio.hu/femis/muveszetek/4muveszek/p_menu/praxiteles/03praxiteles.htm

[Letöltés ideje: 2018.04.05.]

16.ábra Capitoliumi farkas

Letöltés helye: <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/muveszetek/muveszettortenet/muveszettortenet-7-efolyam/az-etruszk-muveszet/egyeb-emlekek>

[Letöltés ideje: 2018.02.04.]

17. ábra Tövishúzó kisfiú

Letöltés helye:

http://gyermekkep.blog.hu/2015/07/13/gyermekszemlelet_a_hellenisztikus_nagyszobraszatban

[Letöltés ideje: 2018.02.25.]

18.ábra. Libával birkózó kisfiú

Letöltés helye:

http://gyermekkep.blog.hu/2015/07/13/gyermekszemlelet_a_hellenisztikus_nagyszobraszatban

[Letöltés ideje: 2018.02.25.]

19.ábra Heidelbergi Hieronymus,

Letöltés helye:

1593http://www.pukanszky.hu/Gyermekkor_2001/3_K%C3%B6z%C3%A9pkor%20_%C3%A9s_renesz%C3%A1nsz.pdf

[Letöltés ideje: 2018.04.05.]

20.ábra Domenico Ghirlandaio (1488): Francesco Sassetti bíboros és fia, Letöltés helye:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Francesco_Sassetti_ghirlandaio.jpg [Letöltés ideje: 2018.02.10.]

21.ábra Domenico Ghirlandaio (1449-1494) Nagyapa és unokája (1490),

Letöltés helye: <http://arnolfini.hu/arnolfini-szalonsnk-domenico-ghirlandaio-nagyapa-az-unokajaval>

[Letöltés ideje: 2018.02.10.]

22. ábra Bartholomaeus Metlinger Nevelési tanácsadó könyvének címlapja (1473)

Letöltéshelye:

http://www.pukanszky.hu/Gyermekkor_2001/3_K%C3%B6z%C3%A9pkor%20_%C3%A9s_renesz%C3%A1nsz.pdf

[Letöltés ideje: 2018.03.26.]

23.ábra Petrarca mester: Családi szoba (1532)

Letöltés helye:

http://www.pukanszky.hu/Gyermekkor_2001/3_K%C3%B6z%C3%A9pkor%20_%C3%A9s_renesz%C3%A1nsz.pdf

[Letöltés ideje: 2018.03.26.]

24.ábra Jan van Scorel: Iskolásfiú (1531)

Letöltés helye: <http://www.abcgallery.com/s/scorel/scorel7.html>

[Letöltés ideje: 2018.01.12.]

25.ábra Isaak Koedijk (1617/8-1668?): Takácsműhely

Letöltés helye:

http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Bevezets_a_gyermekkor_trtnetbe/26_trds_a_gyermekkekkel_holland_s_magyar_htkznapok.html

[Letöltés ideje: 2018.03.26.]

26.ábra Jan Steen: A büntető tanító (1663)

Letöltés helye:

http://www.jgypk.hu/mentorhalo/tananyag/Bevezets_a_gyermekkor_trtnetbe/26_trds_a_gyermekkekkel_holland_s_magyar_htkznapok.html:

[Letöltés ideje: 2018.03.30.]

27.ábra Székely Bertalan: Kisfiú vajjas kenyérrel, 1875 körül

Letöltés helye:

<http://mek.oszk.hu/01900/01905/html/index323.html>

[Letöltés ideje: 2018.03.26.]

28.ábra Munkácsi Mihály : Siralomház

Letöltés helye:

<http://mek.oszk.hu/01300/01338/html/>

[Letöltés ideje: 2018.03.29.]

29.ábra Munkácsy Mihály: Apa születésnapja

Letöltés helye:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Munk%C3%A1csy_Apa_sz%C3%BClet%C3%A9sna_pja.jpg

[Letöltés ideje: 2018.05.02.]

30.ábra. Ferenczi Károly Kavicsot hajigáló fiúk.1890

Letöltés helye:<https://hu.pinterest.com/pin/426293920961693415/>

[Letöltés ideje: 2018.03.02.]

31.ábra Ferenczi Károly Nyári reggel (Fürdőző fiúk)

Letöltés helye:

<http://mek.oszk.hu/03100/03119/html/elemzes.htm>

[Letöltés ideje: 2018.03.04.]

32.ábra. Fényes Adolf Testvérek 1906

Letöltés helye:

<http://mng.hu/gyujtemeny/testverek-21423>

[Letöltés ideje: 2018.03.04.]

33.ábra Médeia elhatározza szörnyű tettét

Letöltés helye: <http://okoritoredek.blogspot.com/2015/11/medeia-es-iason-muveszetben.html>

[Letöltés ideje: 2018.03.07.]

34 .ábra Bartolomé EstebanMurillo A kozkázó kisfiúk

Letöltés helye: <http://eozin.zengonet.hu/vankepem/unnepeink/gyermekportrek2.html>

[Letöltés ideje: 2018.03.07.]

35.ábra Jean-Baptiste Chardin : *A mosónő*, 1773

Letöltés helye: <https://www.pinterest.co.uk/pin/382806037057832606/?lp=true>

[Letöltés ideje: 2018.03.04.]

36.ábra Körösfői-Kriesch Aladár: Bábszínház, szőnyeg, 1907

Letöltés helye:

http://www.irodalmiradio.hu/femis/muveszetek/4muveszek/k_menu/korosfoi_ka/04korosfoi.htm

[Letöltés ideje: 2018.03.12.]

37.ábra Nagy Sándorné Kriesch Laura: Gulliver kisasszony

Letöltés helye: <http://www.homoludens.hu/node/30282>

[Letöltés ideje: 2018.03.21.]

38.ábra Id. Pieter Bruegel Gyermekjátékok

Letöltés helye: <https://mult-kor.hu/trefas-es-pajzan-anekdotak-a-kozepkorbol-20150901?fbkrMR=desktop&pIdx=2&openImage=3997>

[Letöltés ideje: 2018.01.05.]

VI.3. Hivatkozáslista

- 1.Dancs Nikolett *Az óvodás korú gyerekek* [2. bekezdés]
- 2.Valerie French: *A gyermek hatásának története: ókori mediterrán civilizációk: Vajna Zsuzsannaés*
- 3.Pukánszky Béla: *A gyermekkor története Szöveggyűjtemén* [45. oldal]
- 4.Tambó Renátó *Az anyaság plasztikus ábrázolása* [4. bekezdés]
- 5.Tambó Renátó *Az anyaság plasztikus ábrázolása* [5. bekezdés]
- 6.Eörsi Anna *A gyermek Jézus a középkori és a reneszánsz művészetben* [3. bekezdés]
- 7.Pukánszki Béla : *A gyermekkor története (kézirat) A középkor és reneszánsz gyermekképe* [5.oldal]
- 8.Pukánszki Béla : *A gyermekkor története (kézirat)A középkor és reneszánsz gyermekképe* [2.oldal]
- 8.Lloyd de Mause: Vajna Zsuzsannaés Pukánszky Béla: *A gyermekkor története Szöveggyűjtemén* [9. oldal]
- 10.Eörsi Anna *A gyermek Jézus a középkori és a reneszánsz művészetben* [10. bekezdés.]
- 11.A barokk művészet [5. bekezdés]
- 12.Wéber Krisztina: *Te milyennek képzeled az angyalokat?* [3. bekezdés]
- 13.Endrődy-Nagy Orsolya: *A reneszánsz gyermekképe – a gyermekkép reneszánsza* [25. oldal]
- 14.Támba Renátó: *Gyermekszemlélet a hellenisztikus nagyszobrászatban* [1. bekezdés]
- 15.Boronkai Iván *Római regék és mondák* [3. oldal]
- 16.Támba Renátó *Gyermekszemlélet a hellenisztikus nagyszobrászatban* [5.bekezdés]
- 17.Ariés, *Gyermek, család, halál.* Tanulmányok. [37.oldal]
- 18.Endrődy-Nagy Orsolya, 2015*A reneszánsz gyermekképe – a gyermekkép reneszánsza* [217oldal]
- 19.Pukánszky Béla *A gyermekkor története (kézirat)* [12.oldal]
- 20.Pukánszky Béla *A gyermekkor története (kézirat)* [12.oldal]
- 21.Révész Emese *Gyermek a képzőművészetben* [12.bekezdés]
- 22.Pukánszky Béla *A gyermekkor története (kézirat)* [13.oldal]
- 23.Pukánszki Béla *Gyermekfelfogás a barokk korban* [5. oldal]
- 23.Pukánszki Béla *Gyermekfelfogás a barokk korban* [6. oldal]
- 25.Endrődy-Nagy Orsolya : *Gyermekkép a 16. századi Németalföldön idősebb Pieter Brueghel művein* [6.bekezdés]
- 26.Révész Emese *Gyermek a magyar művészetben* [1.bekezdés]
- 27.Révész Emese *Gyermek a magyar művészetben*[3.bekezdés]

28. Támba Renátó *Gyermek ké : A gyermekábrázolás története a 19. századig* [10. bekezdés]
29. Révész Emese *Gyermek a magyar művészetben* [5. bekezdés]
30. Dr. Lázár Béla *A modern művészet kezdetei*
31. Révész Emese *Gyermek: szegénység, háború* [3. bekezdés]
32. Dr. Lázár Béla *A modern művészet kezdetei*
33. Vadas József: *A magyar festészet remekei* [122. oldal]
34. Illés Gyula verse nyomán
35. Péter Lilla *A játékpedagógia története.* [1. bekezdés]
36. Szász Judit – dr. Péter Lilla *Játékpedagógia* [3. oldal]
37. Rose-Marie Frenzel *Játék közben* [7. oldal]
38. Bán Katalin *Médeia, a gyermekgyilkos az antik görög lélekfogalom tükrében* [51. oldal]
39. Pukánszky Béla - Németh András *Neveléstörténet*
40. Endrődy-Nagy Orsolya *Gyermekkép a 16. századi Németalföldön idősebb Pieter Brueghel művein*
41. Rose-Marie Frenzel *:Játék közben* 48.old. [48.oldal]
42. Rose-Marie Frenzel *:Játék közben* 23.old. [23.oldal]
43. Bartuc Gabriella *Gyermekek és játékok* [11. bekezdés]
44. Támba Renátó *A gyermekábrázolás története a 19. századig* [9. bekezdés]
45. Révész Emese *Gyermek a magyar művészetben* [14. bekezdés]
46. "Az Egészség szigete" — *Életmód és mentalitás a gödöllői művésztelepen* Lélegzet
47. Révész Emese *Gödöllői művésztelep életmódja* [10. bekezdés]
48. Révész Rose-Marie Frenzel *Játék közben* [45. oldal] z Emese Gödöllői művésztelep életmódja [7. bekezdés]
49. Jean Piaget - *Szimbólumképzés a gyermekkorban : utánpótlás, játék és álom, a kép és ábrázolása*
50. Schlakker Eszter *Id. Pieter Brueghel: Gyermekjátékok című festményének elemzése.* [15. bekezdés]
51. Endrődy-Nagy Orsolya *Gyermekkép a 16. századi Németalföldön idősebb Pieter Brueghel művein* [142. oldal]
52. Schlakker Eszter *Id. Pieter Brueghel: Gyermekjátékok című festményének elemzése.* [19. bekezdés]

VII. Gyakorlati rész melléklete

VII.1. A Gyermekjátékok című képen látható tevékenységek táblázata

Id. P. Breughel Gyermekjátékok című képen látható tevékenységek			
Utánzás	Játékok		Sportok
1. Esküvői menet	1. Szembekötősdí	2. Hintáztatás	1. Úszás
2. Keresztelői menet – keresztelői kalács vitele	3. Babázó lányok	4. Hosszú ló	2. Tekész-kuglizás
3. Játék madárral	5. Csörgőrázó lányka	6. Vakfazék	3. Vesszőfutás
4. Játék egy légycsapóval	6. Szappanbuborék-fújás	7. Pörgettyűzés, csigázás	4. Torna
5. Kiáltozás a semmibe	8. Kockavetés	9. Fuss, Hold	5. Birkózás
6. Disznóhólyagfűtés	10. Malompörgetés	11. Felfelé lődulás	
7. Kereplőzés	12. Szembekötősdí bottal	13. Ördögfogó	
8. Lovasczata	14. Golyózás	15. Bárányos	
9. Késdobálás	16. Bigézés	17. Malackodás	
10. Körterázás	18. Hordón lovaglás	19. Lovaglás a kerítés tetején	
11. Gólyaláb	20. Karikázás	21. Seprűnyéltáncoltatás	
	22. Pörgő-forgó lányok	23. Sípval, dobbal muzsikálás	
	24. Játék szélkerékkel	25. Lovaglás vesszőparipán	
		26. Gólya viszi a fiát	

VII.2. A játékok leírása

Botozd meg a medvét

A játék alternatív neve: A medve bosszantása. Egy játékos kiválasztunk, ő lesz a medve. Egy másik játékos a medve gazdája, aki fog egy kötelet az egyik kezével. A másik kezében az „ostora”, egy másik kötél vagy egy marék szalma. A hosszabb kötél másik végét a medve derekára kell kötni. Az összes többi játékos a manó. A manók ingerlik vagy ütik a medvét. A medve próbálja elkapni a manókat. A medve gazdájának távol kell tartani a medvét a manóktól azzal, hogy távolabb űzi őket a medvétől, miközben veri őket a szalmaköteggel, illetve a medve kötelét húzza maga felé. Ha a medve elkap egy manót, vagy a gazda háromszor eltalál egyet, akkor ő lesz az új medve. A régi medve lesz a gazda, és régi medvetartó manó lesz a következő játékban.

Ugró béka

A magyar gyermekjátékok között „bakugrás” néven ismert játék. Két azonos létszámú csapat játssza. Egyik csapat a béka. A „békacsapat” minden tagja egyvonalon áll, és a térdüket vagy a bokájukat fogják. A másik csapat tagjai a békák mögött sorakoznak fel. Négy-öt méter a távolság közöttük. Gyors nekifutással megpróbálják átugrani az előttük lévő békát. A béka nehezítheti ezt azzal, hogy a hátát domborítja, vagy helyzetet változtat. Annak jár a pont, aki átugrotta a békát. Pontlevonás jár azért, ha a játékos a békán „landol”, vagy ellöki. Pontozás után szerepcsere van.

Pörgő csigák

Magyarul „Csigázás” néven ismert a játék. A „csigák” eredete ismeretlen. Különböző típusú csigák variációja használható a játéokban. Ez nem került el Brueghel figyelmét sem. Néhány facsiga kell a játékhoz. Madzagot tekerünk a csigák köré, amit az indításhoz hirtelen lerántunk róluk – nagyobb csigákat „ostorozunk”, hogy pörgésben maradjanak. Más típusú csigáknál használunk orsót, hogy egy helyben tartsuk, amíg a kötélet letekeredik róluk, ezt a két fent említett csigatípust Brueghel is ábrázolta a festményén: a képrészlet bal oldalán lévő fiú a csigát pörgeti, míg a középpontban lévő fiú egy orsót tart a kezében, amint figyeli, hogy a csiga pörög. Cél: a csigát mozgásban tartani minél tovább. Közben a játékosok azt is remélik, hogy saját csigájuk megállítja a többit, úgy, hogy összeütközik valamelyikkel.

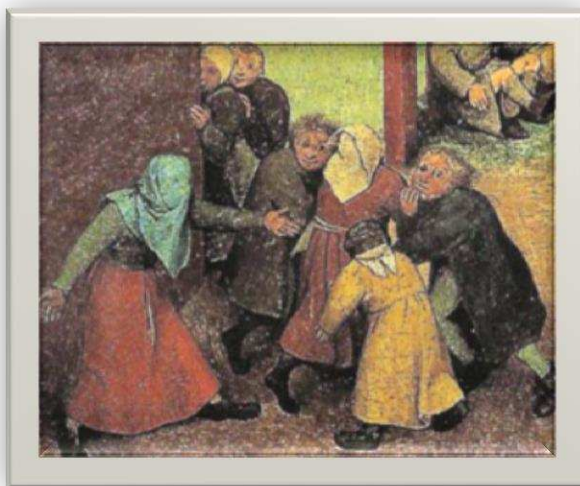
Szélkerékharc

Lehetséges, hogy ez a játék abból az időből való, amikor a lovagi tornán küzdöttek a lovagok. Vagy talán a címe ez is lehet: Tilting at windmills (Szélmalomharc) Minden játékos egy hosszú botot tart a kezében, amelynek a végén szélforgó van. Párban állnak egymással szemben, támadnak egymás felé az előre tartott botokkal. Az a cél, hogy megállítsák ellenfelük szélkerékének forgását, miközben ügyelnek arra, hogy sajátjuk forogjon. Semmiféle egyéb eszköz nem használható, csak a szélkerék. Vigyázat! A botok hosszúak.

Vak ember híve

Az ősi időkbe nyúlik vissza az eredeti - törzsi rítus lehetett. Ma a világ sok részén játsszák. Némely változatban a bekötött szemű játékosnak állatneve van, és az állatra jellemző jelképet visel, más változatban van egy mondóka a „kanálról és zabkásáról”. Bármennyien játszhatják. Egyik játékosnak bekötik a szemét és körbeforgatják. Némelykor egy mondókát is mondanak, miközben forog. Azután a játékosok szétszóródnak egy előre kialakított pályán. A

bekötött szeműnek el kell kapni, vagy legalább megérintenie egyiküket. Ha sikerül, szerepcsere van. Változata: Ha a bekötött szemű játékos elkap valakit, ki kell találnia, ki az. Ha pontosan meg tudja nevezni, akkor annak kötik be a szemét, és újra kezdődik a játék. Magyar változata: Erre csörög a dió.

Valami nehéz tárgy van a fejed fölött

Nagyon ősi játék, egy régi rituáléból származik. Bármennyien játszhatják. A játékosok kört alakítanak, egyikük beáll középre. Nem nézhet fel, a földre tekint. (Egy változatban a közepén állónak bekötik a fejét.) Az egyik játékos egy kiválasztott tárgyat tart a középső feje fölé. Minden játékos egyik kezével megérinti a tárgyat, és közben ezt mondja: Egy nehéz tárgy van a fejed fölött - találd ki, mi az. A közepén álló, anélkül, hogy felnézne, megpróbálja kitalálni. A körben állók nincsenek csendben, próbálnak utalni arra, mi lehet a tárgy. Ha kitalálja, az áll középre, aki a tárgyat fogta, és kezdődik újra a játék.

*K
é
s
d
o
b
á
l
l
á
s*

Egy kritikus azt mondja, hogy ez a játék nagyon veszélyes, csak felnőtt jelenlétében játszható. Bármely játék, amit fegyverrel játszanak veszélyes. Mindazonáltal az emberek játszották a késes játékokat, vagy más fegyveres játékokat századokon át. Ma is számtalan késes játékot játszanak a gyerekek. A Brueghel-festményen látható késes játék ma nem olyan népszerű, mint régen volt, és ennek jó oka van. Általában ketten játsszák. Egy kört rajzolunk a földre. Jelre az egyik játékos a kést a kör középebe dobja, anélkül, hogy oda nézne. Nincs győztes vagy vesztes, az a cél, hogy a kör közepét eltalálja a játékos.

Ki ne játszotta volna ezt gyermekkorában? Számtalan variációja van. Épp úgy játszható bent, egy nagy szobában, mint odakint az udvaron. Egy személyt kijelölnek, ő lesz a fogó. A többiek szétszóródnak, a fogó üldözi őket, és megpróbálja egyiküket megérinteni. Akit megérintett, az lesz a fogó, és a játék újra kezdődik.

Karikák

A játék eredete arra az időre tehető, amikor a kereket feltalálták. Minden játékosnak van egy kerékabroncsa. Ennek a meghajtásához egy fából vagy fémből készült eszközt, rövid botot kell használniuk. Meghatározott pályán kell végighajtani a kereket a játékosoknak, és megérkezni a

célvonalhoz. A kereket kézzel nem szabad megfogni. Ha letér a pályáról, akkor is csak a meghajtó eszközzel lehet visszaállítani. Eredetileg kerékabroncsot használtak a játékhoz. Brueghel idejében és még néhány száz évig azután a gyerekek hordóabronccsal játszották. Az 1960-as években megjelent a műanyagból készült hula-hopp karika. Mivel nagyon könnyű, számtalan gimnasztikai mutatvány fontos eszköze lett.

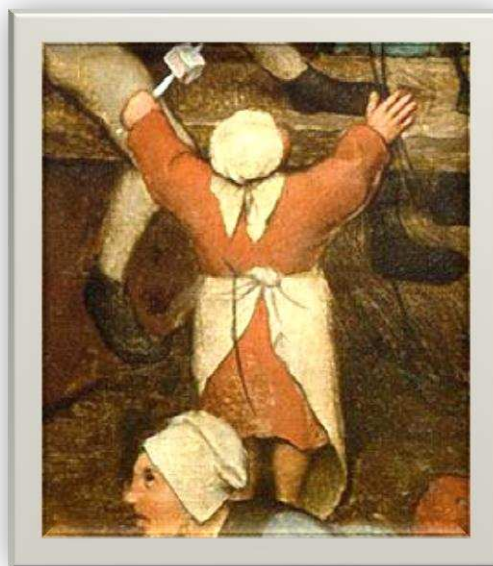
Páros-páratlan

Erről a játékról annyit tudni, hogy az ókori Rómában is játszották már, de lehet, hogy még régebbi. A játékosok megegyeznek abban, hogy egyszer „párosok” lesznek, egyszer „páratlanok”. Ketten játsszák. Háromig számolnak, ez a jel, és egyszerre mutatnak egy számot felemelt ujjakkal. Ha az ujjak kombinációs száma egyenlő egy páratlan számmal, a páratlan győz. Brueghel festményének részletén a bal oldali lány az ujjak összegét számolja.

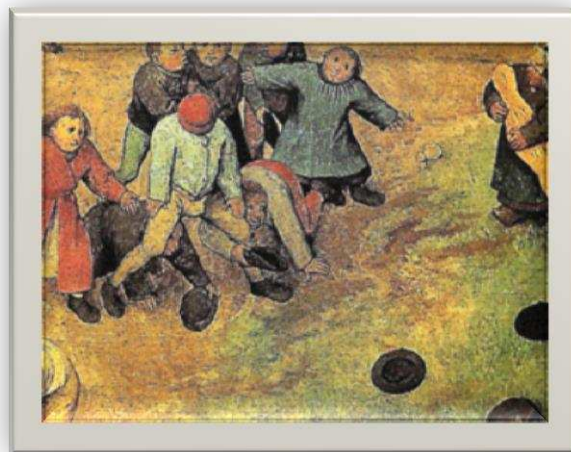
Pörgettyű

Az ősi Rómában volt az eredeti hazája. Felnőttek játszották. Brueghel alkotásán a kislány a bal kezében egy pörgettyűt tart. A pörgettyű egy négyoldalú kockán áthúzott rudacska vagy orsó, amelynek az alsó végét kihegyezték, így pörgött. A 16. században Németországban nagyon népszerű játék volt. David Parlett (Oxford History of Board Games, 1999 pp 29-30) így ír a játékról: „... franciául a neve totun, ami a latin totun megváltoztatása. Angol változata a korai 18. században jelent meg: egy faragott fakocka, amelyen egy orsót húztak át, hogy foroghasson, mint egy csiga. Parlett utal arra, hogy a kockát később sokszögre cserélték, kissé lekerekítették. Fémszőget ütöttek át rajta, és asztalon pörgették. Tehát nem valószínű, hogy szabadtéri játék volt. Minden játékos meghatározott pénzüsszeget tesz be a közös bankba. Aki a soron következő, jól megforgatja a pörgettyűt. Amikor az megáll, a legfelső oldala jelzi a játékos győzelmét vagy veszét. Brueghel képén látható, hogy a pörgettyűt két kézzel hozzák mozgásba. Később a kockák kisebbek lettek, így két ujjal is lehetett pörgetni. A kislány szabad térben van a festményen. A játékeszköz sík terepen pörgethető jól, inkább odabent játszható. A kockán számok lehettek egytől hatig. Ha egy játékos a teljes összeget elnyeri a játékot befejezik.

Szerezd meg a kalapot

Elég durva játék. Tulajdonképpen előfutára a rögbinek és a focinak. Kakasviadalnak is nevezik. Gomme a következő játékmenetet javasolja: egy fiút kiválasztunk, ő lesz a kakas. Bekötött szemmel nagy terpeszben áll. A többi játékos a „kakas” szétterpesztett lábai között megpróbálja eldobni a sapkáját, amilyen messzire csak tudja. Ezután

odaszaladnak a saját sapkájukhoz. A bekötött szemű játékos előrehajolva halad és vadászik a sapkákra. Akinek a sapkáját először fogja meg, annak futnia kell körülbelül 20 métert, miközben a többiek verik, főként a fejét. A következő játékban ő lesz a kakas. Egy újabb változatában a játékosok két csapatban állnak egymással szemben. Kijelölik a saját pályájukat. A játék megkezdése előtt egy „gólvonalat” is megjelölnék a saját pályájuktól távolabb. Ide tesznek egy kalapot vagy más tárgyat, kesztyűt, cipőt, stb. Az a cél, hogy az egyik csapat szerezzé meg a lerakott tárgyat, és szaladjon vele „hazai pályára” vagy a gólvonalhoz – előzetes megegyezés szerint. Az ellenfélnek ezt kell megakadályozni.

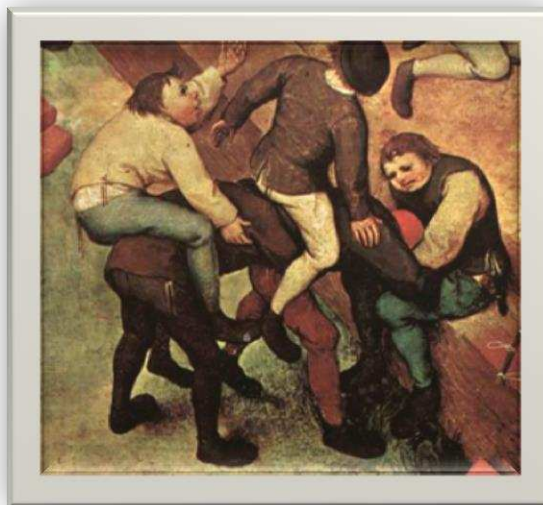
Dobd ki a zsákot!

Ez egy nagyon durva játék. Alice Gomme, *Traditional Games of England, Scotland and Ireland* London: Thames and Hudson, 1894. vol. I. p. 390. szerint ennek a játéknak a címe: „Több zsák a malomba”. P.G. Brewster /”Games and Sports in Shakespeare”, reprinted in Elliott Avedon & Brian Sutton-Smith, *The Study of Games*, NY: John Wiley & Sons, 1971. pp. 38./ így mutatja be a játékot: „Ez inkább tülekedés, mint játék. Egy csapat fiú egy társukat, a „szerencsétlent” a földre dobja, ráfekszenek és kiabálják: Zsákot a malomba!” Brewster utal arra, hogy Shakespeare *Elveszett Paradicsom* című művében említés esik erről a játékról. Egy ismeretlen referencia „Dobd ki a babát!” címet adja Brueghel e festményrészletének, de nem írja le, hogyan kell játszani.

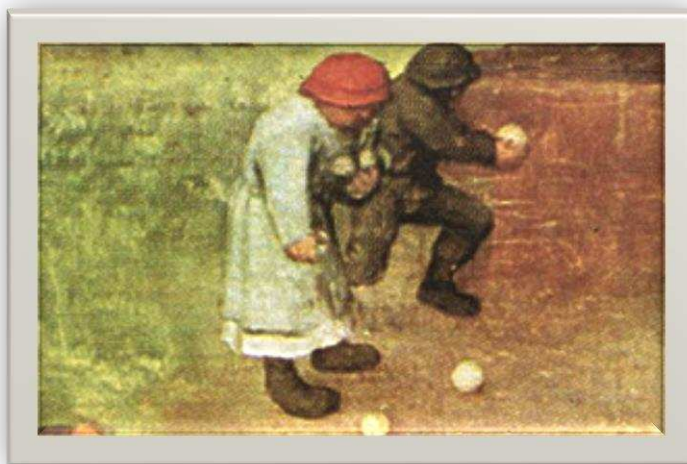
Jani a póni hátán

Ez a játék Longhorse (Hosszú ló) néven is ismert. Valószínű, hogy a „Hány szarva van a kecskének?” című ősi római játéknak az egyik variációja. Már Brueghel előtt néhány száz évvel is játszották. Két csapat játéka. Egyik csapat a ló, előtte ül egy játékos. A lovas csapat egyik tagja az ülő fiú karjába temeti, mert nem láthatja, hányan ülnek a hátára. Másik csapat tagjai a lovasok, felülnek a ló hátára, az egyik kezüket letakarva egy számot mutatnak. Az eltakart fejű játékosnak el kell találni a számot. (Hány lovast tartanak a hátukon?)

Szabadtéri teke

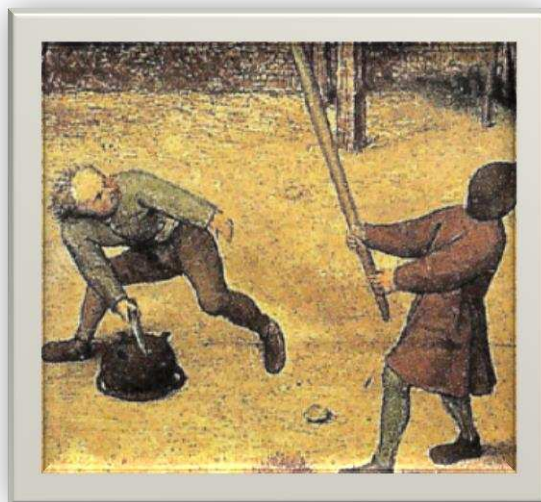
Az olaszoknál Bocce, a franciáknál Jeu de Boules és az angoloknál Lawn bowls, az Alpok északi részén Petanque a játék neve. Vannak arra vonatkozóan adatok, hogy Krisztus után 300 évvel már játszották Görögországban és Rómában. Ahogy a római hadsereg haladt Európán keresztül, megmutatták a

játékot sok országban. A felnőttek játéka. Sok országban sík terepen játsszák ezt a fajta játékot. Néha a helyi pályán játszották, amit megfelelő szabályok szerint alakítottak ki, máskor csak a háztulajdonos gyepes udvarán. Két csapat szükséges, egy-egy csapatba két vagy több játékos tartozik. Minden csapat 3-4 labdát használhat (kb. 8 cm átmérőjű labdák). Ezek készülhetnek vasból, fából vagy kemény gumiból. A játékosok pontot szereznek, ha eltalálják a célt, ami egy 4 cm átmérőjű labda. Az győz, aki a legtöbb pontot gyűjti. A győzelem szempontjait a helyszín befolyásolhatja, valamint a kulturális különbségek.

Sétáltasd meg a teáskannát

Brueghel bizonyára szerette ezt a játékot, mert a festménye középpontjában helyezte el. Két játékos szükséges, meg egy vaskanna vagy egy régi fazék – ez lesz a céltábla. Egyik játékos megfogja a földön lévő edényt, nem emeli fel, hanem körbe-körbe forog vele. A másik játékosnak bekötik a szemét, és így próbál egy hosszú bottal rácsapni az edényre. Aki a fazekat (kannát) mozgatja, igyekszik ezt megelőzni. Óvatosnak kell lennie, nehogy őt találja el a

társa a bottal. Ha megüti őt, akkor tovább folytatja az edény forgatását. Ha nem találja el a tárgyat (a levegőbe csap), akkor helyet cserélnek, így folytatódik a játék.

Kövesd a vezetőt

Ez egy nagyon ősi játék. Senki se tudja, mióta ismert, talán Görögországban, vagy Rómában játszották először. Lehetséges, hogy a

régmúlt rituális elemei keveredtek bele. Többen játszhatják. Egyvalaki a „vezető”. A játékosok vonalban állnak, és utánozzák a „vezető” mozgását. A vezető a játékosokat előrehaladva vezet, vagy csak egy helyben áll, karját és lábát mozgatja. Néha nagyon nehéz fizikai gyakorlatot is csinálhat, például mászik. Aki nem tudja jól utánozni a vezető mozgását, kiesik a játékból, ez a cél. A játékvezető ezért igen gyakran változtatja a mozgását és a sebességét, hirtelen gyorsít vagy lassít.

Viszem az úrnőmet

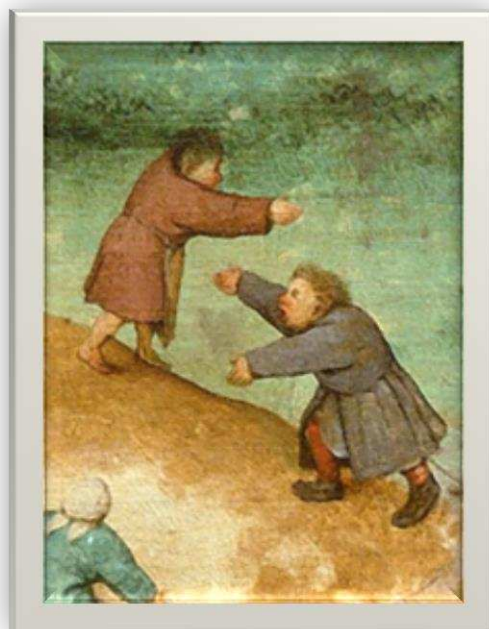
Brueghel ezt a játékot a festménye középpontjába helyezte, mégsem lehet tudni pontosan, hogy hogyan kell játszani. Az egyik weboldal, ahol a festmény játékainak listája megtalálható, a „Carry my lady to London” cím alatt jegyzi. A festmény flamand, a névtelen szerző nyilvánvalóan talált adatokat a játékról. Végeredményben a játék kapcsolatban van a „London bridges falling down” című énekes játékkal. Abban az időben a hídépítés reális tény volt. Közép-

Európában számtalan ilyen jellegű játékot játszottak Európa különböző részein. Brueghelnek is ismerni kellett. Magyarországon „Gólya viszi a fiát” néven ismerik ezt a játékot.

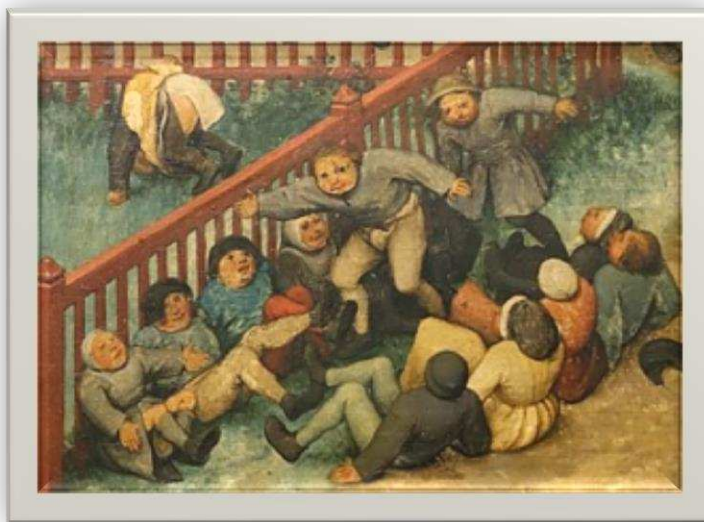
A hegy királya

A játék alapja valamilyen ősi történet. Nagyon durva, lökdösős játék. Bármennyien játszhatják. Egy játékos - a „király” - feláll egy magaslatra, (egy emelvényre), vagy dombra, és onnan kiáltja: „Én vagyok a király, próbáld meg, taszíts le, ha tudsz. Ezután egyenként vagy egyszerre mind az összes játékos megpróbálja letaszítani, úgy, hogy felmászik a magaslatra, és lelöki vagy lerántja onnan. A király természetesen ezt megakadályozza, és lökdösirángatja őket lefelé. Végül az lesz az új „király”, aki a régit letaszítja. A játék magyar megfelelője: „Enyém a vár, tied a lekvár!”

Vesszőfutás

Két csapatban játsszák. Az egyik csapat két sorban ül a földön felhúzott térddel. A két sor között nagyon szűk a hely, mint azt Brueghel képe is jól illusztrálja. A másik csapat tagjainak aztán gyorsan kell végigfutni a szűk soron, szorosan egymás mögött, baleset nélkül. Ezt megcselekedni már nem olyan könnyű, mivel az ülő csapat tagjai hirtelen

kinyújthatják a lábukat, vagy kitehetik a lábfejükét, hogy elgáncsolják a futókat. Ha sikeresen végigfutottak a pályán, a két csapat helyet cserél. El kell mondani, hogy a játék eldurvulhat, egyik-két játékos megsérülhet, ha nincs a játékosokban jóézés.

Leszakadás

Nem tudható, milyen régi ez a játék. Görögország és Róma lehet az őshazája, és lehetséges több rituális jelentése is a régmúltban.

Akármennyien

játsszhatják. Egy gyereket „vezetőnek”

választanak. A játékosok felsorakoznak mögé, és jól megkapaszkodnak az előttük álló derekába. A „vezető” elindul, de gyorsan megváltoztatja a helyét, felgyorsul, lelassít, köralakba fordul, és nagyon gyorsan fut. Arra törekszik, hogy leszakadjon a sor egy része. Ha ez megtörténik, a leszakadt játékosok kiesnek. Brueghel ezt a képet 1560-ban festette. Hasonlítsuk össze az amerikai művész, Winslow Homer festményével, melyet 1872-ben készített ugyanerről a játékról. Homer a játéknak az „Ostorcsattogtatás” címet adta. Számtalan képet készített ugyanerre a témára. A festmény eredetije az amerikai Ohio államban lévő Butler Institute of

American Art-ban található, Youngstownban. Homer festményén az összes játékos fiú. Vonalban állnak egymás mellett és egymás kezét fogják, míg Brueghel képén egymás mögött, oszlopban helyezkednek el a gyerekek és egymás derekába kapaszkodnak. Ez a játék Magyarországon is ismert.

Ujpercek

Astragali (Ugrócsontok) vagy Knucklebones (Ujpercek) a játék neve. Előfutára sok hasonló játéknak. Napjainkban a fiatalabb lányok játéka és Jacks („Mitugrász”) néven ismert. Már akkor is régi játéknak számított, amikor Görögországban és a világ más tájain játszották. Ezután került Rómába. Sok ilyen jellegű játék van Közép-Keleten és Ázsiában. Néhány történész állítja, hogy a játéknak vallási rituális eredete van, míg mások azt gondolják, hogy csak egyszerű szerencsejáték. Felnőttek és gyerekek is játszották. Knucklebones = ízületi csontok – szárított birkacsontok, arasznyi nagyságúak. Négy oldaluk van: sima, konvex (domború), konkáv (homorú), és sinus (hullámos). Két vagy több csonttal játszották, a csont mind a négy oldalának értéket adtak és ráírták. Egy játékos feldobja a levegőbe a csontokat, és elkapja a kézfejjével vagy hagyja leesni a földre. Mint a kockajátékoknál, a dobott értékek kiszámíthatók és döntőek. A görögök és a rómaiak módosították a tárgyat, és hatoldalú, kocka alakú csontokat használtak. Hegyi Ferenc (79 éves, gyermekkorában Bakonycsernyén élt) elmondja, hogy ismeri a játékot. Annakidején ők fából készítették az arasznyi nagyságú játékeszközt. A négy oldalára a következő szavakat írták: Tégy, Végy, Mind, Semmi. Minden játékos előtt egy marék kukorica vagy bab volt. Az asztal közepén egy nagyobb kupac – ez volt a „bank”. Ha a játékos által feldobott „fakockán” a Tégy szó volt, amikor leesett, a saját készletéből egy szem kukoricát (babot) betett a bankba. A négy szó jelentésének megfelelően kell tenni-venni a magokat a játékosoknak. Téli estéken a szobákban játszották.

Kötélhúzás

Ezzel a címmel sok játékot említenek. Az eredete az ősi időkbe nyúlik vissza. A humanisták azt mondják, hogy már a középkor előtti időkben is ismert volt: egy rítus, a „jó és a gonosz” közötti küzdelem bemutatására. A Brueghel által festett képen két csapat van,

három-három fővel. Egyik személy a ló vagy más állat „feje”. A második tag az állat „teste”, ő erősen fogja az első csapattag derekát. A harmadik játékos felül a másodiknak a hátára, mintha lovagolna. Mindkét csapat lovagoló tagja egy kötelet vagy egy bőrcsíkot tart a kezében. Adott jelre mindkét csapat megpróbálja az ellenfél játékosát lerántani a lóról. (Ez a játék magyarul „Kakasviadal” címen ismert.) Néhány kultúrában két ellentétes csapat áll fel egymással szemben. Egy erős hosszú kötélre van még szükség. A földre rajzolnak egy vonalat, vagy egy kítűzőkarót szúrnak a földbe. A kötelet úgy helyezik a földre, hogy a közepe a vonalon vagy a karónál legyen. Jelre a csapatok megragadják a kötelet. Az a cél, hogy az egyik csapat áthúzza a másikat a vonalon, vagy a karó mögé.

Birkózás

Két fiú birkózását is képre vitte Brueghel. Először úgy tűnhet, hogy ez csak játék, azután meg úgy, hogy férfias cselekedet, amibe néhány fiatal belekeveredett, - és napjainkban is belekeveredik. Mivel csak azt tudjuk, hogy Brueghel az összes tevékenységet, mint „fiatal emberek játéka”-t ábrázolja, nem világos, hogy volt-e különleges szerepe abban az időben az irányításnak a birkózásban. Az sem derül ki, hogyan döntenek el, ki a győztes. A művész nem ábrázol harmadik személyt a bíró szerepében.

VII.3. Óravázlat táblázatok

Hetyeni Általános Iskola 1-4. osztálya,24 gyerek,6-10 évesek	1. foglalkozás
Id. Pieter Brueghel „ Gyermekjátékok” című képének bemutatása	
<p>Cél : A Breughel festmény megismertetése a gyerekekkel, annak szerkezeti felépítése, színeinek megbeszélése. A képpel kapcsolatos tervek ismertetése. A már ismert és eljátszott játékok bemutatása a képről kivágott részletekkel. A festmény felnagyított másolatának bemutatása.</p>	
<p>Téma Id. Pieter Brueghel „ Gyermekjátékok” című képének bemutatása <i>Új ismeretek szerzése Id. Pieter Brueghelről, a korszakról és a festményről</i></p>	
<p>Feladat</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A kép és a festő bemutatása 2. Az ismeretek felidézése a játékokról 3. A kép felnagyított másolatának bemutatása 4. Összefoglalás 	
<p>Időbeosztás 10:50-11.00 – Beszélgetés,11.00-11.30-a kép a festő és korszak bemutatása, valamint a tervek ismertetése,11.30-11.35-Az óra összegzése</p>	
<p>Értékelés A foglalkozás összességében sikeresnek volt. A legtöbb gyermekek aktívan bekapcsolódtak a beszélgetésbe, megosztották ismereteiket a festészetről, a színeiről. Jó volt azt látni , hogy mennyire tetszett nekik a festmény és a vele kapcsolatos tervek. A gyerek aktívak, érdeklődők voltak a foglalkozáson.</p>	
<p>Otthoni kiegészítendő feladat A foglalkozás végén a következőt kértem a gyerekektől: <i>„Azt szeretném kérni tőletek, hogy keressetek rá a festőművészre az interneten és a „Gyermekjátékok”festményére, hogy jobban megismerkedjete vele. Gyűjtsetek érdekes információkat róla.</i></p>	
<p>Irodalom Endrődy-Nagy Orsolya Gyermekkép a 16. századi Németalföldön idősebb Pieter Brueghel művein Iskolakultúra - 2010. 7-8 Letöltés helye: http://epa.oszk.hu/00000/00011/00149/pdf/2010-07-08.pdf#page=137. [Letöltés ideje:2018. 02.04]</p>	
<p>Mellékletek fénykép a festményről,</p>	
<p>Feltételek Osztályterem, projektor, mágneses tábla, a festmény felnagyított másolata</p>	

<p align="center">Hetyeni Általános Iskola 2. osztálya,10 gyerek,6-7 évesek</p>	<p align="center">2. foglalkozás</p>
<p align="center">Id. Pieter Brueghel „ Gyermekjátékok” című képének átrajzolása, színezése</p>	
<p>Cél Megismertetni a gyerekekkel a négyzetrácsos másolási technikát, és befejezni a segítségével a festmény felnagyított másolatát. A Breughel festmény megismertetése a gyerekekkel, annak szerkezeti felépítése. A perspektíva fogalmának megismertetése. A kép színezése ceruzával, zsírkrétával. Az alkotó képzelet és a kompozíciós készség fejlesztése, térbeli fogalmak tudatosítása.</p>	
<p>Téma Id. Pieter Brueghel „ Gyermekjátékok” című képének bemutatása</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. A négyzetrácsos technika ismertetése 2. A felnagyított kép bemutatása 3. A kép befejezése a gyerekek segítségével 4. A perspektíva szabályainak ismertetése 5. Színezés zsírkrétával és ceruzával 6. Összefoglalás 	
<p>Feladat: <i>A kép befejezése , a négyzetrácsos technika ismertetése. A perspektíva fogalmának ismertetése A kép színezése zsírkrétával, ceruzával.</i></p>	
<p>Időbeosztás 10:50-11.00 – Beszélgetés,11.00-11.30-a kép rajzolásának befejezése, festése zsírkrétával, ceruzával,11.30-11.35-A foglalkozás összegzése</p>	
<p>Értékelés A foglalkozás összességében sikeres volt. A legtöbb gyermekek aktívan bekapcsolódtak a munkába. Tetszettek nekik a perspektíváról az új ismeretek. Jó volt azt látni , hogy mennyire aktívak az órán. A kép kezdett életre kelni a színekkel, amit a gyerekek is észrevettek. A színek meghatározását megpróbáltam rájuk bízni, ezzel is ösztönözni őket a munkára.</p>	
<p>Irodalom: Endrődy-Nagy Orsolya Gyermekkép a 16. századi Németalföldön idősebb Pieter Brueghel művein Iskolakultúra - 2010. 7-8</p>	
<p>Mellékletek: a festmény reprodukciója A4-es méretben</p>	
<p>Feltételek: Osztályterem, , mágneses tábla, a festmény felnagyított másolata, ceruza, zsírkréta</p>	

<p align="center">Hetyeni Általános Iskola 10 gyerek,6-7 évesek</p>	<p align="center">3. foglalkozás</p>
<p align="center">Id. Pieter Brueghel „ Gyermekjátékok” című képének festése</p>	
<p>Cél: A kép színezése vizes alapú festékekkel. Az alkotó képzelet és a kompozíciós készség fejlesztése, térbeli fogalmak tudatosítása, a horizont fogalmának ismertetése.</p>	
<p>Téma: Id. Pieter Brueghel „ Gyermekjátékok” című képének kifestése</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Beszélgetés képről , a színeiről 2. A felnagyított kép festése vizes alap festékekkel 3. A fák lombjának festése fültisztító pálcikával 4. Festés ecsettel 5. Festés szivacsos ecsettel 6. Összefoglalás 	
<p>Feladat: A színezése vizes alapú festékekkel több féle eszköz segítségével. A horizont fogalmának ismertetése</p>	
<p>Időbeosztás 10:50-11.00 – Beszélgetés,11.00-11.30-a kép festése vizes alapú festékekkel,11.30-11.35-A foglalkozás összegzése</p>	
<p>Értékelés A foglalkozás sikeres volt, a rajzot szinte teljesen kifestettük együtt a gyerekekkel. A képünk nagyon jól sikerült. a színeket sikerült hasonlóra keverni az eredetihez. A legtöbb gyermek aktívan bekapcsolódott a munkába. A különféle technikák, mint a festés fültisztító pálcikával vagy szivacsos ecsettel felkeltette az érdeklődésüket, és mindenki szerette volna kipróbálni az új festő eszközöket. A foglalkozás végére szinte teljesen elkészült a kép másola.</p>	
<p>Otthoni kiegészítendő feladat Készítsetek egy képet, amin használjátok a ma tanult technikákat. Egy fa lombját fessetek ki <i>pálcikával</i>.</p>	
<p>Irodalom Rose-Marie Frenzel : <i>Játék közben</i> Budapest Corvina Kiadó 1979</p>	
<p>Mellékletek a festmény reprodukciója A4-es méretben</p>	
<p>Feltételek Osztályterem, , mágneses tábla, a festmény felnagyított másolata,vízfesték, guás</p>	

Hetyeni Általános Iskola 1-4. osztálya,24 gyerek,6-10 évesek	4. foglalkozás
Id. Pieter Brueghel „ Gyermekjátékok” című kép parafrázisának elkészítése	
Cél: Elkészíteni a gyerekek segítségével a Breughel kép parafrázisát. A foglalkozás alatt megbeszélni a gyerekekkel, melyek azok a játékok, amelyeket szeretnek, gyakran játszanak, és így helyezni fel a róluk készült képeket a fedőföliára.	
Téma: Id. Pieter Brueghel „ Gyermekjátékok” című képének másolata	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Beszélgetés az egész évi munkafolyamatról 2. Beszélgetés képről és a játékokról 3. A kép első fedőföliájára való munka 4. A kép második fedőföliájára való munka 5. Munka a harmadik föliára 6. Összegzés 	
Feladat: A gyerekek segítségével felhelyezni a fényképeket a három föliára. Az egész évi, témával kapcsolatos munkafolyamat összegzése	
Időbeosztás 10:50-11.00 – Beszélgetés,11.00-11.30-a A Breughel festmény parafrázisának elkészítéssel,11.30-11.35-A foglalkozás összegzése	
Értékelés Az általunk elkészített kép nagyon jól sikerült . A gyerekekkel könnyű volt dolgozni. Mindenki részt vett a munkában. Azzal hogy igyekeztem azokat a gyerekeket kihívni az adott fénykép felragasztásához, aktiváltam és motiváltam őket a munkára. A munka közben megismételtük azokat a fogalmakat , amiket a foglalkozások alatt tanultak. A projekt sikeres volt. Gyakorlati munkámban a mellett, hogy elméleti alapokra építkezve, sikerült egy új képelemzési technikát bevinni a tanterembe, a gyakorlati feldolgozásban testközelí élmény kapcsán ismerkedtek meg a gyerekek egy művészeti témakör feldolgozásával és egy művészettörténeti alkotással a mester munkájának és látásmódjának megismertetése kapcsán.	
Otthoni kiegészítendő feladat A következő óráig , szeretném ha beszélnétek otthon a munkákról és megkérnétek a szüleiteket, nagyszüleiteket, mondják el nektek,ők milyen játékkal játszottak fiatal korukban.	
Irodalom Művészet tankönyvek. Megnézzük az alsós tankönyvekben ,milyen játékkal kapcsolatos tananyagot találunk bennük.	
Mellékletek a festmény reprodukciója A4 es méretben	
Feltételek Osztályterem , mágneses tábla, a festmény felnagyított másolata,vízfesték, guás	